

Извештај од мониторингот на
спроведувањето на Законот за превенција,
спречување и заштита од семејно
насилство

Kvinna till Kvinna

Мониторингот на спроведувањето на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство е во рамки на проектот на Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство „Спречување на насилството врз жените во согласност со ЕУ стандардите“ кој е имплементиран со поддршка од шведската фондација Квина тил Квина.

Основна цел на проектот е воспоставување на ефективна законска рамка и систем за заштита и поддршка на жените од сите форми на насилство во согласност со Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска Конвенција).

Скопје, Декември 2016

Издавач:

Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство - Глас против насилство

Уредничка:

Елена Димушевска

Авторка:

Неда Чаловска-Димовска

Истражувачи:

Кристина Плеќич-Бекјарова

Наташа Димитровска

Фросина Ивановска

Маја Балшиќевска

Игор Јадровски

Лектура:

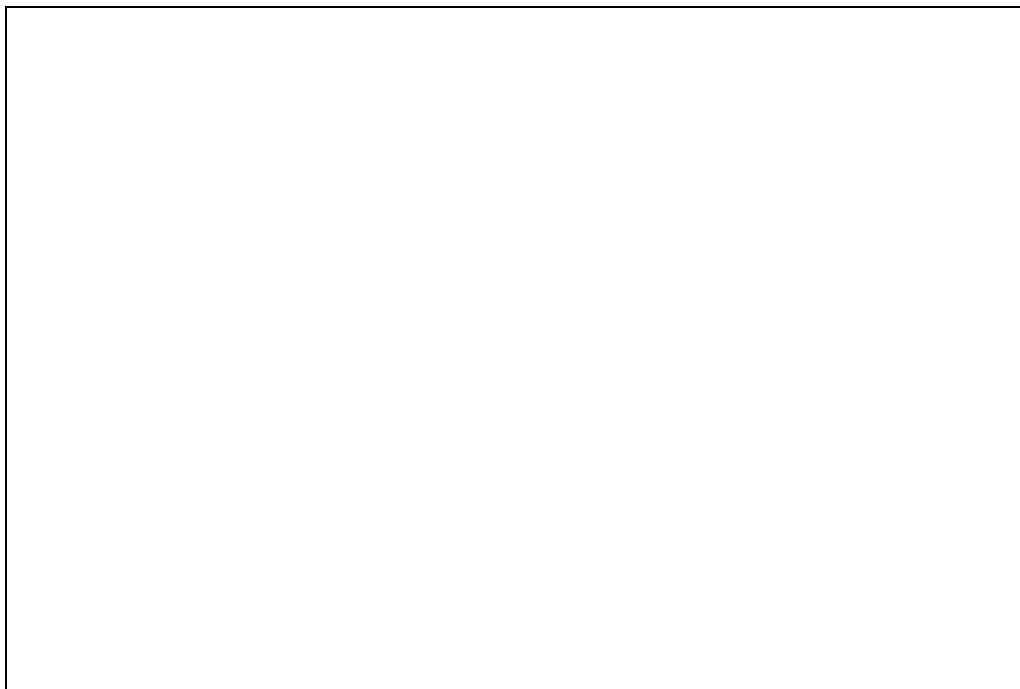
Ивана Кузманоска

Графички дизајн:

ГРАФИК МАК ПРИНТ

Тираж:

200 примероци

Листа на кратенки:

РМ – Република Македонија

ЕКЧП – Европска конвенција за човековите права

Законот – Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство

Националната мрежа – Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство

МТСП – Министерство за труд и социјална политика

МВР – Министерство за внатрешни работи

МОН – Министерство за образование и наука

МЗ – Министерство за здравство

МП – Министерство за правда

ЦСР – Центар за социјална работа

ЗБПП – Закон за бесплатна правна помош

ЗСЗ – Закон за социјална заштита

СВР – Сектор за внатрешни работи

Вовед

Целта на овој извештај е да даде преглед на досегашната примена на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (ЗПСЗСН) и прави обид да одговори на прашањето за неговата ефикасност.

Потребата за изработка на овој извештај произлегува пред сè од фактот што се работи за Закон кој беше промовиран како новина во системот на заштита од семејно насилство и кој требаше да обезбеди ефикасна заштита на жртвите, но и да гарантира координирано постапување на институциите. Големиот број случаи во кои институциите не успеаја да обезбедат заштита, а кои беа објавени од страна на медиумите, но и од здруженијата на граѓани што работат во делот на семејното насилство, исто така ја истакнаа потребата од анализа за досегашното функционирање на овој закон.

Отсуството на ваков извештај подготвен од страна на институциите ја наметна потребата за негова подготовка од страна на здруженијата на граѓани што работат во делот на превенцијата и заштитата од семејно насилство.

Извештајот дава податоци за преземените дејствија на институциите во периодот од 1.1.2015 до 31.5.2016 година преку добиените одговори по барањата за информации од јавен карактер, преку случаите водени од здруженијата на граѓани и преку веќе достапните извештаи и анализи направени од здруженија на граѓани. Дополнително беа користени и податоците наведени во нацртот на шестиот периодичен извештај по Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жената и податоците достапни преку извештаите и анализите на Државниот завод за статистика. Врз основа на ова, извештајот дава оценка за досегашната функционалност на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, но и на целокупниот систем на заштита на жените жртви на семејно насилство како неодвоив при оцената за функционалноста на самиот закон.

Оттука, извештајот дава заклучоци и генерални, но и конкретни препораки за менување на ова законско решение и на системот на заштита кој треба да овозможи и поголема ефикасност во спроведувањето на правната рамка што се однесува на заштитата на жртвите на семејно насилство.

Методологија

За подготовка на анализата беа користени квалитативен и квантитативен пристап. Квалитативниот пристап опфати интервју со 30 жени жртви на семејно насилство, две фокус-групи со 13 здруженија на граѓани што обезбедуваат сервиси на жртви на семејно насилство – една со здруженија на граѓани што обезбедуваат психосоцијална помош и поддршка и една со здруженија на граѓани што обезбедуваат бесплатна правна помош. На овој начин во извештајот се вклучија податоци и искуства на жртви на семејно насилство при директно соочување со системот кој треба да им обезбеди заштита, како и податоци и искуства од релевантните здруженија на граѓани што обезбедуваат правна и психосоцијална помош на жртви на семејно насилство. Преку користење на квалитативниот пристап беа добиени информации за искуствата на засегнатите страни од функционирањето на системот за заштитата од семејно насилство.

Интервјото на жените жртви на семејно насилство од различни градови на државата (Скопје, Штип, Тетово, Македонски Брод и Струга) опфати нивни искуства од системот на заштита од семејно насилство, вклучувајќи ги искуствата од пријавувањето во Министерството за внатрешни работи, центрите за социјална работа и здруженијата на граѓани. Интервјуата ги опфатија и искуствата на жртвите од постапувањето на судовите во случаите кога била побарана привремена мерка за заштита од семејно насилство и искуствата од спроведувањето на мерките кога тие биле изречени од страна на судот.

На фокус-групата за здруженија на граѓани што обезбедуваат бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство, која се одржа на 6.7.2016 година, учествуваа претставници од следниве здруженија на граѓани: Македонско здружение на млади правници, Асоцијација за здравствена едукација и истражување–ХЕРА, НВО Избор-Струмица, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените ЕСЕ, Ехо Штип и Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија.

На фокус-групата за здруженија на граѓани што обезбедуваат психосоцијална помош на жртви на семејно насилство, која се одржа на 13.7.2016 година, учествуваа девет претставнички од следниве здруженија на

граѓани: Кризен центар „Надеж“, Национален совет за родова рамноправност, Организација на жени на град Скопје, ХЕРА - Прв семеен центар, Амбрела, Организација на самохрани мајки – „Една може“. Фокус-групите се водеа по претходно подготвен прашалник, а податоците и констатациите добиени од здруженијата на граѓани се вклучени во овој извештај.

Тематската работилница на која учествуваа претставници на релевантните институции (Министерство за труд и социјална политика, Министерство за внатрешни работи, Министерство за здравство, Меѓуопштински центар за социјални работи - Скопје, Основен суд Скопје, Народен правобранител) се одржа на 18.11.2016 година. Учесниците на тематската работилница имаа можност да дадат свое мислење/видување на заклучоците од овој извештај и препораки, поткрепено со извори/докази од искуството и дејствувањето во делот на заштитата и превенцијата од семејно насилство. Податоците и констатациите добиени од институциите се вклучени во овој извештај.

Квантитативниот пристап вклучи користење на барања за слободен пристап до информации од јавен карактер до релевантни институции, односно барање информации за бројот на случаи на иницирани постапки за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство, број на позитивни и негативни одлуки од судовите и времетраење на постапките, барања за информации до Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи за бројот и родовата структура на пријавените жртви, но и за преземените мерки за заштита на жртвите, барање за информации до Министерството за правда за бројот на барања за бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство за иницирање судски постапки за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство и број на одобрени барања. Одговор не беше добиен од основните судови во Битола и во Тетово, како и од Министерството за здравство.

Добиените одговори не ги содржеа сите барани податоци поради отсуството на соодветен систем за генерирање статистички податоци преку кој ќе се следи постапувањето на институциите.

Анализата го опфаќа периодот од почетокот на примената на Законот, односно периодот од 1.1.2015 година до 31.5.2016 година.

Правна рамка

1. Меѓународна правна рамка

1.1 Обединети нации

Содржината на Универзалната декларација за правата на човекот¹ подразбира дека сите права и слободи прогласени со истата му припаѓаат на секое лице, без дискриминација. Принципот на еднаквост и заштитата од дискриминација се стожерни за меѓународната заштита на правата и слободите.

Од аспект на заштитата од насилство врз жените и родово базирано насилство особено се важни член 7 од Декларацијата, со кој се гарантира правото на сите луѓе на еднаквост пред законот и еднаква заштита со закон, и член 8, кој го уредува правото на ефикасни правни лекови пред надлежните судови за дела што ги кршат основните права на човекот што му припаѓаат според Уставот и законот.

Во член 2 од Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права (1966)² се гарантира принципот на еднаков третман на правата признати со овој Пакт на сите лица, без оглед на расата, бојата, полот, јазикот, верата, политичкото или друго мислење, националното или социјалното потекло, имотната состојба, раѓање или секоја друга околност. Понатаму, се уредува правото на секое лице да користи ефикасен правен лек и да се обезбеди извршување врз основа на постапка по правен лек. Во член 3 се уредува еднаквото право на мажите и жените да ги уживаат сите граѓански и политички права од овој пакт. Во член 26, Меѓународниот пакт за граѓански и политички права ја гарантира еднаквоста пред законот, при што државите членки се обврзуваат да обезбедат дека забраната од дискриминација на сите

¹ Целосниот текст на Универзалната декларација за човековите права можете да го најдете на следниот линк:

<http://bezomrazno.mk/wp-content/uploads/2013/10/Univerzalna-deklaracija-za-pravata-na-covekot.pdf>

² Целосниот текст на Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права можете да го најдете на следниот линк:

<http://bezomrazno.mk/wp-content/uploads/2013/10/Megjunaroden-pakt-za-gragjanski-i-politicki-prava.pdf>

лица им гарантира еднаква и ефективна заштита од дискриминација по кој било основа, вклучувајќи и пол.

Идентични одредби се содржани во член 2 став 2 и член 3 (еднакво право на мажите и жените да ги уживаат сите економски, социјални права и културни права) од Меѓународниот пакт за економските, социјалните права и културни права (1966).

Според овие меѓународни документи, државите имаат обврска да им обезбедат рамноправност на мажите и жените во поглед на сите економски, општествени, културни, граѓански и политички права, вклучително и заштита од родово базирано насилство.

Во Конвенцијата за правата на детето³, усвоена во 1989 година, е потенцирано дека правата што таа ги содржи важат еднакво за машките и за женските деца.

Во 1967 година е усвоена Декларацијата за елиминација на дискриминацијата врз жените, која ја признава дискриминацијата врз жените во остварувањето на човековите права. Необврзувачката Декларација ја поставува основата за разработка и усвојување на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените⁴ (1979). Конвенцијата ги спојува во единствен правно-обврзувачки инструмент одредбите со кои се бара елиминација на дискриминацијата врз основа на пол при уживањето на граѓанските, политичките, економските, социјалните и културните права, и конкретни права од особено значење за жените и девојките.

Членовите 2-б и ц од Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жената ги обврзуваат државите членки: да усвојат соодветни законски и други мерки, вклучувајќи и санкции каде што е потребно, со кои се забрануваат сите видови дискриминација врз жените; да воведат правна заштита на правата на жената врз рамноправна основа со мажите и преку надлежните национални судови и други јавни институции и да обезбедат ефикасна заштита на жените од секоја постапка со која се врши

³ Целосниот текст на Конвенцијата за правата на детето можете да го најдете на следниот линк: <http://www.childrensembassy.org.mk/WBStorage/Files/konvencija%20celosna.pdf>

⁴ Целосниот текст на Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жената можете да го најдете на следниот линк: <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/priracnik.pdf>

дискриминација. Член 3 од Конвенцијата се однесува на потребата од преземање на сите потребни мерки заради обезбедување целосен развој и напредок на жените, со цел рамноправно остварување на правата со мажите.

Со оглед на тежината на прекршувањата на правата на жените во изминатите години во земјава, во голем степен се прекршуваат и претходно споменатите документи потпишани и ратификувани од страна на Република Македонија.

Во оваа насока се дадени и препораки за надминување на оваа состојба од страна на комитетите при Обединетите нации надлежни за следење на почитувањето на овие документи од страна на државата.

Во периодот што е опфатен со овој извештај РМ презентира четири извештаи пред четири различни комитети, односно во 2015 година РМ ги презентира: - Третиот периодичен извештај на РМ по Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, Третиот периодичен извештај на РМ по Конвенцијата против тортура и Комбинираниот осми до десетти извештај на РМ по Конвенцијата за елиминација на расна дискриминација, додека во 2016 година беше презентираан вториот до четвртиот периодичен извештај по Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права. Комитетот за човекови права, Комитетот против тортура, Комитетот за елиминација на расната дискриминација и Комитетот за економски, социјални и културни права усвоија и упатија Заклучни согледувања за РМ, во кои изразуваат загриженост за неадекватната заштита на жените жртви на насилство и непознавањето на сите форми родово базирано насилство, нискиот степен на осудени сторители за семејно насилство, нискиот степен на казни и недоволна поддршка за жртвите на семејно насилство, вклучувајќи засолништа, правна помош и третман за физичките и психолошките ефекти на овој вид насилство. Исто така, комитетите констатираат недостиг на системско водење податоци за состојбата со семејното насилство.

Врз основа на ваквите согледувања комитетите сублимирано ги даваат следните препораки за надминување на состојбата:

- Да се измени законодавството на начин што ќе се препознаат сите форми на родово базирано насилство;
- Да се овозможат ефикасна правна заштита и сервиси за жените жртви на насилство, особено соодветно сместување на жените жртви на

насилство преку соодветен број засолништа достапни во сите делови на земјата, особено за немажените мајки на возраст од шеснаесет до осумнаесет години, вклучувајќи ги и жените Ромки и припадничките на останатите заедници;

- Да се признае насилството врз жените и децата како посебно кривично дело во Кривичниот законик.
- Да обезбеди делотворно спроведување на постојната законска рамка преку навремена, целисходна и непристрасна истрага на случаи на семејно насилство и казнување на сторителите во согласност со тежината на сторените дела.
- Да се подигне свеста на населението, особено на лицата што им припаѓаат на малцинските групи, за забраната и негативните последици од семејно и родово заснованото насилство и да ги информираат потенцијалните жртви за достапните правни механизми за заштита.
- Локалните власти и органи на законот, како и социјалните и медицинските работници да бидат обучени за препознавање на насилството и за советување на жртвите.

1.2 Совет на Европа

Според член 14 од Европската конвенција за заштита на човековите права (1950)⁵, сите луѓе треба да ги уживаат правата и слободите признаени во оваа Конвенција, без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, род или друг статус. Протоколот број 12 (2000) кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи во член 1 содржи општа забрана на дискриминацијата за уживањето на секое право предвидено со закон во државите што го ратификувале овој Протокол.

Со цел да се обезбеди почитување на обврските од Конвенцијата и нејзините протоколи, преземени од страна на државите, се основа Европскиот суд за човековите права (1959). Во делот на родово базираното

⁵ Целосниот текст на Европската конвенција за заштита на човековите права може да ја прочитате на следниот линк:

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf

насилство, вклучително и семејното насилство, Судот има донесено поголем број одлуки во кои има утврдено дека неефикасната заштита на жените од семејно насилство претставува повреда на правата и на слободите утврдени во Европската конвенција за човековите права, вклучително и на забраната на дискриминација.

Конвенцијата на Советот на Европа за превенција и борба против насилството врз жената и домашното насилство (Истанбулска конвенција) од 2011 година е прв меѓународно обврзувачки документ кој се фокусира на насилството врз жената и поставува меѓународни стандарди за превенција и заштита. Конвенцијата го утврдува „насилството врз жените“ како кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените, дефинирајќи го како „родово засновано насилство врз жените“, односно насилство насочено против жената затоа што е жена или кое несразмерно ја погодува (Член 3 став 1-г). Во неа се утврдени минимум условите што треба да ги обезбеди државата во делот на заштитата на жртвите, а кои особено го опфаќаат правото на информирање за расположливи услуги за поддршка и правни мерки на јазик што го разбираат, правно и психосоцијално советување, финансиска помош, домување, образование, обука и помош при вработување. На жртвите им се гарантира правото на соодветни правни лекови против државните органи што не ја исполниле својата должност за преземање неопходни превентивни или заштитни мерки во рамките на своите овластувања и право да бараат обесштетување од сторителите за делата утврдени во согласност со оваа Конвенција. Жртвите имаат право и на правен совет и бесплатна правна помош, под условите утврдени со внатрешното право.

1.3 Европска Унија

Европската Унија посветува особено внимание на родовата еднаквост, а со тоа и на заштитата од насилство врз жените, вклучително и семејното насилство. Еднаквост пред законот и принципот на недискриминација се гарантираат со Повелбата за фундаментални права на Европската Унија, Договорот за функционирање на Европската Унија, кој утврдува дека Европската Унија има цел да се елиминира нееднаквоста и да се унапредува еднаквоста меѓу мажот и жената, директивите со кои се забранува дискриминација по повеќе основи, вклучително и полот, во повеќе области, особено во областа на вработувањето и пристапот до добра и услуги.

Особено значајна е Директивата 2012/29/EU со која се утврдуваат минимум стандардите за правата, поддршката и заштитата на жртвите на кривични дела, со што се опфатени и жените жртви на насилство, вклучително и семејно насилство. Стандардите поставени во оваа Директива можат да бидат основа за создавање систем за поддршка на жртвите на кривични дела, вклучително и за жените жртви на родово базирано насилство на национално ниво.

2.Национална правна рамка

Во Република Македонија правната рамка за правата на жените жртви на родово базирано насилство, вклучително и семејното насилство, ја сочинуваат: Уставот, ратификуваните меѓународни документи, законите и подзаконските акти. Во член 9 од Уставот на РМ се гарантира принципот на еднаквост и се забранува дискриминација по повеќе основи, вклучително и пол, додека во другите закони во кои се содржани одредби за родовата еднаквост се уредува заштита од пол и род или одделно за една од овие основи. Воедно, во ставот 2 од членот 9 од Уставот на РМ се гарантира еднаквост на граѓаните пред Уставот и законите. Во член 50 се содржани гаранции за основните слободи и права, при што се уредува дека секој граѓанин може да се повика на заштита на слободите и правата утврдени со Уставот пред судовите и пред Уставниот суд на РМ во постапка заснована врз начелата на приоритет и итност; Воедно се гарантира правото на секој на еднаков пристап пред судот во заштитата на неговите права и правно заснованите интереси.

Во однос на правната заштита од семејно насилство, правната рамка предвидува заштита на жртвата во кривична и во граѓанска постапка. Кривичното гонење на сторителите на семејно насилство се спроведува во согласност со Кривичниот законик и Законот за кривична постапка.

Правната рамка за заштита на жртвите во граѓанска постапка ја дава Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, кој беше донесен во 2014 година, а почна да се применува на 1.1.2015 година. Овој закон го уредува целосното постапување на институциите, но и здруженијата на граѓани, во превенирање и спречување на семејното насилство и обезбедување заштита на жртвите.

Особено важни закони што се тесно поврзани со системот на заштита на жртвите на семејно насилство се Законот за социјална заштита и Законот за бесплатна правна помош. Со Законот за социјална заштита се утврдуваат правата на финансиска поддршка на жените жртви на семејно насилство и згрижувањето на жените жртви во засолништа. Согласно Законот за бесплатна правна помош за жртвите на семејно насилство, барањето за бесплатна правна помош може да биде одобрено во сите судски и управни постапки, доколку со него се решава прашање од интерес за жртвата на семејно насилство, и тоа за права од областа на социјалното, здравственото, пензиското или инвалидското осигурување, работните односи, заштитата на деца, заштитата од казниви дела и имотно-правните прашања.

Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство

Процес на донесување на Законот

На 27 декември 2013 година Комисијата за еднакви можности на жените и мажите во Собранието на РМ ја одржа првата јавна расправа за разгледување на потребата од креирање нов Закон за превенција и спречување на семејно насилство. По завршувањето на расправата беа донесени следниве заклучоци:

1. Отпочнување на нов процес за креирање на Законот во кој покрај претставници од институциите ќе бидат вклучени и претставници од граѓанскиот сектор и од Собранието.
2. Подготовка на соодветна анализа на ситуацијата за проблемите при имплементација на системот за заштита од семејно насилство.

Во текот на 2014 година Министерството за труд и социјална политика (МТСП) го отпочна процесот за донесување на Законот, без да биде направена претходна анализа на капацитетите за превенција и заштита од семејно насилство што постојат во Република Македонија, врз чија основа преку законското решение сеопфатно ќе се одговори на постојните слабости во различните сектори што го третираат семејното насилство. Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство не беше поканета да биде дел од работната група што го подготвуваше Законот.

Сепак, Националната мрежа подготви коментари на предлог-текстот на Законот и истите ги достави до МТСП. Генерални забелешки беа дека:

1. Законот не е родово сензитивен, не го дефинира семејното насилство како родово базирано насилство и не ги препознава девојките и жените како посебно ранлива група на родово базирано насилство.
2. Законот не нуди нови подобрени решенија за проблемот на семејното насилство, ниту од аспект на превенција ниту од аспект на заштита на жртвите споредено со постојните национални протоколи за превенција и заштита од семејно насилство, ниту пак предвидува мерки за зајакнување на институционалните капацитети за грижа, поддршка и третман од семејно

насилство, кои претставуваат клучна слабост во националниот одговор кон семејното насилство.

3. Улогата на здруженијата во нудење заштита од семејно насилство не е јасно дефинирана во постојниот Закон.

И покрај волјата за подобрување на предложениот законски текст, ниту една суштинска забелешка или предлог од граѓанските организации не беше прифатен. Во текот на 2015 година Законот беше двапати дополнуван⁶ со одредби во делот на надлежностите на центрите за социјална работа и прекршочните санкции во процес кој беше затворен за здруженијата на граѓани. Во 2015 година се донесени 5 подзаконските акти од страна на надлежните институции, и тоа: 2 - Министерството за труд и социјална политика⁷, 2 - Министерството за внатрешни работи⁸ и 1 - Министерство за здравство. Со овие подзаконски акти се утврдува начинот на спроведување и следење на мерките на заштита од семејно насилство, процената на ризикот за животот и телесниот интегритет на жртвата и ризикот од повторување на насилството.

Донесен е и Заеднички протокол за меѓусебна соработка на надлежните институции и здруженија за заштита и спречување од семејното насилство⁹, со механизми на постапување на сите релевантни институции во случаи на семејно насилство чија цел е да ги утврди условите за целокупна работа на надлежните тела за унапредување на заштитата и помошта на жртвите на семејно насилство. Претставнички од Националната мрежа учествуваа во работната група за подготовка на текстот на овој протокол.

⁶ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 33 од 05.03.2015 година
<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/e048c05b469b4c4bb12a15588da27a25.pdf>

„Службен весник на Република Македонија“ бр. 150 од 02.09.2015 година
<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/7efd6a20679240d499ccea5fbdceb856.pdf>

⁷ Правилник за начинот на спроведувањето и следењето на мерките за заштита на жртвата на семејно насилство преземени од центарот за социјална работа и за начинот на наследување на изречените мерки за заштита; Правилник за начинот на извршувањето на изречената привремена мерка за заштита – задолжително посетување советувашиште за сторители на семејно насилство („Службен весник на РМ“ 17/2015)

⁸ Правилник за начинот на процена на ризикот за животот и телесниот интегритет на жртвата на семејно насилство и на ризикот од повторување на насилството; Правилник за начинот на извршување на изречените привремена мерки за заштита на жртвата на семејно насилство и на членовите на нејзиното семејство („Службен весник на Република Македонија“ бр.28/15)

⁹ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 143/15

Сепак, Законот и целокупниот систем на заштита останаа без суштински измени, поради што забелешките дадени на првиот текст на Законот остануваат до денешен датум.

Содржина на Законот споредено со неговата примена

Законот е поделен во неколку дела кои ги опфаќаат превенцијата и заштитата од семејно насилство. Во првиот дел Законот дава широка дефиниција за тоа што претставува семејно насилство, но не го дефинира семејното насилство како родово базирано насилство и не ги препознава девојките и жените како посебно ранлива група на родово базирано насилство.

Понатаму, посебните форми на насилство се разработени во поимникот кој дава објаснување и за демнењето и за економското насилство, што претставува новина во препознавање на формите на семејно насилство во националната правна рамка. Позитивна новина е и дефинирањето на блиските лични односи како лични односи меѓу лица што се или биле во партнерски односи, без притоа да се бара тие односи да бидат исклучиво меѓу маж и жена. Со ова се оди чекор понапред во заштитата на жртвите на семејно насилство од истополови партнерски односи, со што се исполнува забраната за дискриминација врз основа на сексуална ориентација во заштитата од семејно насилство истакната во член 4 од Истанбулската конвенција.

Во член 5 од Законот се наведуваат надлежните органи и институции што треба да преземаат мерки за заштита на жртвата и спречување на насилството и треба да остваруваат меѓусебна соработка и координација. Институциите и надлежниот суд за изрекување привремени мерки воспоставуваат посебна евиденција за семејно насилство. Формата и содржината на образецот за размена на податоците од надлежните институции за белезите, потребни за следење на состојбите со семејно насилство, како и начинот на размена на податоците од институциите, ги пропишува министерот за труд и социјална политика.

И покрај утврдената законска обврска, Република Македонија не успеа да го подобри постојниот систем на собирање податоци за да се обезбеди

детална статистика за семејното насилство и да се обезбеди достапност на податоците за јавноста. Имено, последниот обид да се надмине овој проблем од страна на државата е направен со активностите на Заедничката програма на ОН - „Зајакнување на националните капацитети за спречување на семејното насилство 2008-2011“. Иако сите средства за создавање „единствен систем за собирање на централната база на податоци за следење инциденти и трендови на семејно насилство“ се потрошени, таков систем не е воспоставен во практика. Покрај тоа, ситуацијата со собирање податоци е иста како што беше во 2008 година, односно пред усвојувањето на првата Национална стратегија. Исто така, агенциите на Обединетите нации имаат потрошено 120.000 евра за оваа намена, дури и без наметнување на обврската за собирање податоци за сите релевантни институции. Овој факт може да се потврди преку втората Национална стратегија 2012-2015, каде што се наведува дека само Министерството за труд и социјална политика (МТСП) и Министерството за внатрешни работи (МВР) собираат податоци за случаите на семејно насилство.

Не постојат податоци дека е надграден ИТ-мониторинг софтверскиот систем за социјални услуги ЛИРИКУС¹⁰ (воспоставената апликација и база на податоци за социјални услуги во центрите за социјална работа - ЦСР и установите за социјална заштита) што го води МТСП. Последната јавно достапна анализа на податоците од оваа база е за првото полугодие од 2015 година, односно периодот од 1.1.2015 година до 30.6.2015 година, во која се наведува дека ажурирањето на податоците за веќе внесените досиеја за семејно насилство во „Лирикус“ е под посакуваното ниво. Во анализата се наведува дека причина за ова делумно е процесот на реновирање на дел од ЦСР во Македонија и нивно преселување во други привремени простории, така што внесот на податоци бил фактички невозможен. Други причини, за кои повеќе информации има МТСП, се несразмерниот број на стручни работници во споредба со активни

¹⁰ Надградбата на софтверскиот систем „Лирикус“ е предвидена и во проектот „Унапредување на услугите за социјално вклучување“ што МТСП почна да го имплементира во јули 2015 година <http://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/dokumenti/lzvestaj2015.pdf>

предмети по ЦСР (неекипираност со човечки ресурси според број и кадар, во зависност од тоа за кој ЦСР станува збор)¹¹.

Законот го утврдува и правото на придружник на жртвата, која може да избере лице што ќе ја придружува во постапките. Придружникот може да биде кое било возрасно лице, освен лицето што е сторител на семејното насилство во постапката. Придружникот ѝ помага на жртвата во заштитата на нејзиниот интегритет во постапките пред службените лица и институциите, помага да се најде решение за нејзиниот случај и ѝ обезбедува поддршка.

Во практика оваа одредба се почитува од страна на институциите и судовите и придонесува за поголема сигурност на жените жртви при остварување на заштитата. Според искуствата на здруженијата на граѓани, правото на придружник се почитува и од страна на судовите во постапките за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство.

Според Законот, секој граѓанин е должен да пријави сознание за семејно насилство до полициска станица, центар за социјална работа, здружение или на националната СОС-линија. Дополнително, предвидена е прекршочна санкција во износ од 500 до 1.000 евра во денарска противвредност за граѓаните што нема да пријават семејно насилство.

Ваквата одредба е особено вознемирувачка и не соодветствува со член 273 од Законот за кривична постапка, кој не наметнува обврска за пријавување кривични дела од страна на граѓаните, туку им остава можност да пријават кривично дело кое се гони по службена должност. Оттука, нејасно е зошто Законот наметнува ваква обврска.

Законот предвидува пријавување и од службени лица и прекршочни санкции во износ од 500 до 1.000 евра во денарска противвредност за службените лица што нема да пријават семејно насилство.

¹¹ Целосната анализа изработена од ЈУ Завод за социјални дејности е достапна на следниот линк:

<http://zsd.gov.mk/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%98%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D0%BA/>

Според претставниците на институциите, ваквата глоба е многу висока во сооднос со висината на нивната плата и истите сметаат дека висината на глобата треба да биде намалена.

Национална стратегија за превенција, спречување и заштита од семејно насилство

Во член 15 од Законот е предвидено дека Владата носи Национална стратегија за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, за период од пет години. Националната стратегија ја подготвува Министерството за труд и социјална политика во соработка со другите министерства и институции што се дел од системот за превенција и заштита од семејно насилство. Стратегијата треба да опфати анализа на состојбата и утврдување на целите и задачите за спречување и заштита од семејно насилство, - утврдување на политиките на полето на семејното насилство, - проширување на достапноста на мерките за превенција, заштита, помош и поддршка на жртвите, како и мерките за третман на сторителите, - утврдување на мерки, активности и носители за реализација, - воспоставување база на податоци во секое ресорно министерство, - континуирана едукација и тренинг на стручните лица, - потребни финансиски средства за спроведување на стратегијата и извори на средства.

Сепак, и покрај тоа што од донесувањето на Законот се изминати скоро 2 години, сè уште не е донесена ваква стратегија. Последната стратегија го опфаќаше периодот 2012-2015 година и беше донесена пред ЗПСЗСН. Отсуството на ваква стратегија е особено критично поради тоа што преку стратегијата требаше да се предвидат конкретни чекори за унапредување на системот на заштита, но и да се направи конкретен буџетски план за нејзино спроведување.

Според одговорот добиен од МТСП, буџетот на МТСП во областа на семејното насилство за 2015 година бил 2.188,372 денари, додека за 2016 година 2.683, 963 денари.

Според достапните податоци за изворите на финансирање на здруженија на граѓани во програмските активности против семејното

насилство¹², во 2016 година биле издвоени вкупно средства во висина од 1.000.000 денари. Овој износ е премал за да обезбеди надоместок на реалните трошоци макар и на едно здружение на граѓани што работи во делот на семејното насилство, особено доколку обезбедува услуги за поддршка на жртви на семејно насилство. Неопходните трошоци на здруженијата на граѓани што обезбедуваат услуги за заштита на жртви на семејно насилство на годишно ниво се прикажани во следнава табела¹³

ВИД НА УСЛУГА	ГОДИШНИ ТРОШОЦИ (МКД)	ЕУ
СОС-линија	1.334.000	21.700
Кризен центар	1.686.000	27.414
Советувалиштен центар	1.558.600	25.343
Шелтер-центар	2.190.000	35.610
Бесплатна правна помош	1.128.200	18.345
ВКУПНО	7.896.800	128.412

¹² Програмските активности се дел од Правилникот за начинот и постапката за доделување средства на здруженија за вршење одредени работи од областа на социјална заштита, достапен на следниот линк:

<http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Programa%20za%20igri%20na%20sreka%202016.pdf>

¹³ Табелата е подготвена од страна на Националната мрежа против насилство врз жените и семејното насилство во соработка со здруженијата на граѓани што обезбедуваат различни услуги за жени жртви на семејно насилство

Национално координативно тело против семејно насилство

Согласно Законот, Владата на РМ формира Национално координативно тело против семејно насилство со мандат од пет години во кое членуваат претставници на МТСП, МП, МЗ, МВР, МОН, пратеници од Собранието на РМ, правосуден систем, народен правобранител и граѓански организации.

Националното координативно тело против семејно насилство е формирано¹⁴, но не функционира поради честата промена на министрите за социјална работа, кои треба да претседаваат со ова тело¹⁵. На веб-страницата на МТСП не постојат информации за тоа кои се членови на ова тело, ниту кога точно е формирано, дали телото има донесено деловник за работа и дали е поднесен извештај за неговата работа до Владата на РМ. Од Националната мрежа беше побарано да номинира претставници за членови во ова тело, но до денешен датум не е добиено официјално известување дека предложените членови не се прифатени, ниту пак е добиено официјално известување кои се членовите на телото.

Земајќи ја предвид нефункционалноста на Националното координативно тело, може да се констатира дека не постои институционално следење на состојбата со семејното насилство. Поради ова, не е подготвен ниту извештај за досегашното функционирање на Законот, ниту пак можат да се дадат насоки за унапредување на соработката и координацијата до надлежните институции/здруженија врз основа на редовно следење на прегледите, известувањата, информациите и оцените добиени од надлежните институции и здруженија, како што е предвидено во Протоколот за меѓусебна соработка на надлежните институции и здруженија за заштита и спречување од семејното насилство.

¹⁴ Информацијата за формирањето на Националното координативно тело против семејно насилство е добиена на тематската работилница со институциите спроведена за потребите на овој извештај, како и преку информациите дадени во нацртот на шестиот периодичен извештај по Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жената.

¹⁵ Оваа информација е добиена од страна на претставниците на институциите на одржаната работилница.

Превенција

Според Законот, преземањето превентивни мерки за спречување и намалување на семејното насилство е обврска на Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи, Министерството за здравство, Министерството за образование и наука, Министерството за правда, единиците на локалната самоуправа, но и на здруженијата на граѓани.

Преземањето превентивни мерки е предвидено да се остварува преку програми за разбирање на родовата еднаквост и мирно решавање конфликти во образовниот процес, спроведување кампањи или програми за подигнување на свеста и за препознавање и последиците од семејното насилство во јавноста и во медиумите, како и воведување континуирани обуки за стручните лица за извршување на работите од својата надлежност и родово базирано насилство.

Во делот за подигањето на јавната свест со цел превенција и заштита од семејно насилство, реализиран е проектот „Безбедност во училиштата“ и се спроведени вкупно 25 едукативни работилници на кои се обработувала темата семејно насилство и трговија со деца и злоупотреба на децата¹⁶. Во однос на превентивни кампањи за покренување на свеста за проблемот на семејно насилство, државата нема спроведено ваква кампања од 2011 година. Активностите во овој дел се остваруваат единствено преку учество на министрите за внатрешни работи и труд и социјална политика во настани и кампањи спроведени од национални и меѓународни организации, особено во периодот на глобалната кампања „16 дена активизам против насилство врз жените“, која се спроведува во периодот помеѓу 25 ноември – Меѓународниот ден за борба против насилството врз жените и 10 декември – Меѓународниот ден на човековите права.

Во делот на превенцијата е опфатено и обезбедувањето стручна советодавна и советуваљшна работа во советуваљшната за брак и семејство. Понатаму, единиците на локалната самоуправа, во доменот на превенција и спречување на семејното насилство, треба да им обезбедуваат заштита на жртвите во заедницата, да воспоставуваат центри за згрижување, советуваљшната за жртви и советуваљшната за сторители на семејно насилство,

¹⁶ Ова е информација добиена од нацртот на шестиот периодичен извештај по Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жената.

советувалиште за родители и деца, советувалиште за брак и семејство и други форми за згрижување и помош на жртвите, како и локални СОС-линии.

Според достапните информации, во нашата држава функционираат два центра за психосоцијална поддршка и советување управувани од невладини организации (двата се лоцирани во Скопје) и две советувалишта за работа со сторители, под ингеренции на Министерството за труд и социјална политика, лоцирани во Скопје и во Кичево. Во 2015 година 16 сторители биле корисници на услугите на советувалиштата за работа со сторители.

Дополнително според информациите од МТСП, во државата постојат 30 советувалишта за брак и семејство во 30 центри за социјална работа кои работат според програма донесена од Заводот за социјална дејност. Останува дискутабилно дали советувалиштата за брак и семејство дејствуваат согласно барањата на Истанбулската конвенција, која изречно забранува постапки за алтернативно решавање спорови, вклучувајќи и медијација и помирување, во однос на сите форми на насилство опфатени со Конвенцијата (член 48, забрана на задолжителни постапки за алтернативно решавање спорови). Согласно тоа, овие советувалишта не можеме да ги сметаме за специјализирани сервиси за поддршка на жените што преживеале различни форми на насилство.

Во моментов единствениот специјализиран центар што нуди психосоцијална поддршка и советување на семејства кои се во конфликтни односи, во кои акутно се врши семејно насилство или, пак, во изминатиот период постоело семејно насилство е Првиот семеен центар на град Скопје. Во останатиот дел од државата не постојат специјализирани центри за психосоцијална поддршка и советување на семејства и сторители на семејно насилство¹⁷.

Мерки за заштита

Во овој дел Законот ги утврдува мерките за заштита што треба да бидат преземени од страна на институциите, здруженијата на граѓани и единиците на локалната самоуправа.

¹⁷ Подетално за Првиот семеен центар на град Скопје, кој го води здружението на граѓани ХЕРА, можете да прочитате на следниот линк: <http://hera.org.mk/>

Центар за социјална работа

Центарот за социјална работа треба да ги преземе следниве мерки за заштита на жртвите: 1) сместување во центар за лица жртви на семејно насилство; 2) соодветна здравствена заштита; 3) соодветна психосоцијална интервенција и третман; 4) психосоцијален третман во советувалиште; 5) помош на семејството за редовно школување на дете; 6) правна помош и застапување, и 7) економско јакнење на жртвата преку нејзино активно вклучување на пазарот на трудот

Центарот за социјална работа е должен веднаш да почне постапка, а најдоцна во рок од 24 часа од добиеното сознание да преземе мерки за заштита на жртвата.

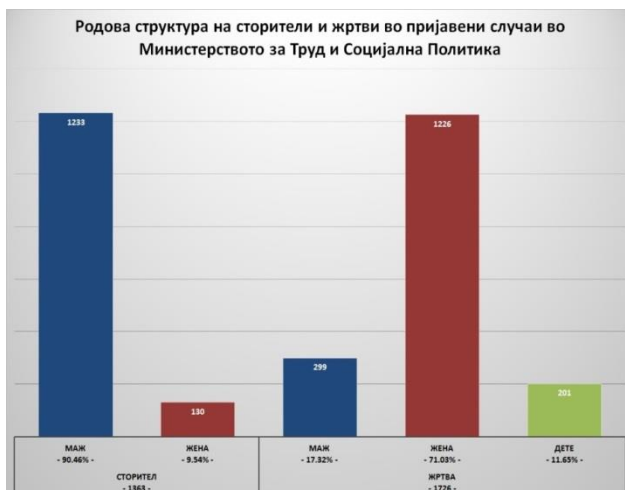
Еден од позитивните аспекти на Законот е воведувањето мултисекторски тимови во случаи кога постои сознание за загрозување на животот и здравјето на жртвата и на членовите на семејството. Мултисекторскиот стручен тим е составен од стручни лица, претставници од центрите за социјална работа, полиција и од здравствена установа од подрачјето за кое е надлежен центарот. Во работата на мултисекторскиот стручен тим учествуваат претставници на здруженија што работат на полето на семејното насилство, кои можат да предлагаат и да спроведуваат мерки и активности од безбедносниот план за помош на жртвата. Мултисекторски стручен тим се формира во центарот за социјална работа кој е надлежен според живеалиштето, односно престојувалиштето на жртвата.

Психосоцијална интервенција, советување и третман обезбедуваат стручни лица во центарот за социјална работа, здружение, советувалиште за жртви на семејно насилство, советувалиште за сторители на семејно насилство или советувалиште за родители и деца, во согласност со Законот за социјалната заштита.

Правната помош ја обезбедуваат стручните лица во центарот за социјална работа и во здруженијата. Правото на бесплатна правна помош жртвата го остварува согласно Законот за бесплатна правна помош.

Центарот за социјална работа, во соработка со Агенцијата за вработување на Република Македонија - надлежниот центар за вработување, треба да презема мерки за економско јакнење на жртвата преку нејзино активно вклучување на пазарот на трудот.

Во текот на извештајниот период во Министерството за труд и социјална политика биле пријавени 1363 сторители на семејно насилство, од кои 90,46% мажи, а 9,54% жени. Во однос на родовата структура на жртвите, 71,03% се жени, 17,32% се мажи и 11,65% се деца.

Според прикажаните податоци за регистрирани жртви на семејно насилство од страна на центрите за социјална работа, очигледно е дека бројот на регистрирани жртви секоја година е сè поголем. Од друга страна, ЦСР има само во 30 општини од постојните 84 во земјата, што ги прави услугите на центрите недостапни во сите општини, особено во руралните. Бројот на вработени во центрите во 2015 година споредено со 2014 година се зголемил единствено за 41 вработен, од кои 2 социјални

работници, 3 педагози, 4 психолози, 6 дефектолози, 4 логопеди, а останатите 22 лица биле вработени во други професии. Бројот на правници, пак, во 2015 година се намалил за тројца вработени¹⁸. Земајќи го предвид широкиот спектар на надлежности на центрите за социјална работа во делот на социјалната заштита споредено со човечките ресурси, оправдано може да се заклучи дека центрите за социјална работа немаат човечки капацитети за ефикасно спроведување на надлежностите утврдени во ЗПСЗСМ и квалитетно обезбедување услуги.

Генерално, вработените во ЦСР не обезбедуваат доволно информации за постапувањето на полицијата или правосудни органи за заштита од семејно насилство. Дел од интервјуираните жртви одговорија дека вработените биле нељубезни кон нив, а сите испитанички одговорија дека не добиле доволно информации за механизмите за заштита. Дел од испитаничките се почувствувале дискриминирано поради нивниот статус на жртва на семејно насилство.

„Избери, не може на две места да го пријавиш случајот, или таму (здружение на граѓани) или тука... фактички ме откачија на фин начин“ - „па она не разбира, што ќе ѝ објаснуваш“

„Доаѓаат жени од провинција, чистат по куќи и се снаоѓаат, ти од Скопје со факултет не можеш да се снајдеш. На крај можеш да си најдеш некој, жени сè прават.“

„Вие постојано се тепате“, „е па пие, што ќе му правиш“, „не ми доаѓај веќе тука, што ќе ти правиме ние...“, изјава на Ромка која е грубо одбивана за побарана услуга, дури и со придружба од претставник од здружение на граѓани.

Според одговорите на испитаничките во спроведените интервјуа, но и искуствата на здруженијата на граѓани, жртвите не се запознаени со тоа дали ЦСР изработил план за заштита на жртвата и заштита на

¹⁸Податоците за капацитетот на центрите за социјална работа е преземена од статистичкиот преглед: Население и социјални политики подготвен од Државниот завод за статистика, достапен на следниот линк: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.12.pdf>

децата во соработка со претставници од другите релевантни служби и немаат информации како се следи реализацијата на овој план.

„...социјалните служби воопшто не беа тука, значи само потпиши изјава, пријатно, толку. Немаше некоја ангажираност.“

„Генерално не сум задоволна од постапувањето на ЦСР поради тоа што не презедоа речиси ништо спрема него. Само што ги сослушаа децата (Одделение за брак и семејство) и дадоа мислење за на суд, што е нормално, а друго не ме упатија на ништо.“

Во однос на видувањата на децата со татко кој бил насилен кон нив, ЦСР во ниеден случај нема одредено видување во контролирани услови, а кај дел има одредено слободен модел на средби меѓу децата и таткото. Исто така, кај дел од испитаничките ЦСР инсистирал на средби меѓу таткото и децата иако децата покажувале отпор.

Иако бројот на регистрирани жртви на семејно насилство е во постојан пораст, капацитетите на сместувачките центри остануваат непроменети. Имено, во текот на 2015 година само 4,51% од вкупниот број жени жртви што пријавиле насилство биле сместени во центри. Поради ова, на голем број жени не им е обезбедено сместување во центри за семејно насилство и тие не успеваат да го напуштат домот. Географски, едно засолниште се наоѓа во Скопје, а останатите се лоцирани во Свети Николе, Кочани и во Битола. Двата кризни центри управувани од невладини организации се исто така лоцирани во Скопје. Земајќи ги предвид овие податоци, лесно може да се дојде до заклучокот дека обезбедувањето сигурно место за престој на жените жртви на насилство е далеку од достигнување на реалните потреби и стандарди¹⁹.

¹⁹ Подетално за сервисите што се обезбедуваат во моментот во државата може да прочитате во анализата за достапните услуги на жените жртви на семејно насилство изработена од Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство, достапна на следниот линк:

http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/06/Mapiran-e-na-servisi_final.pdf

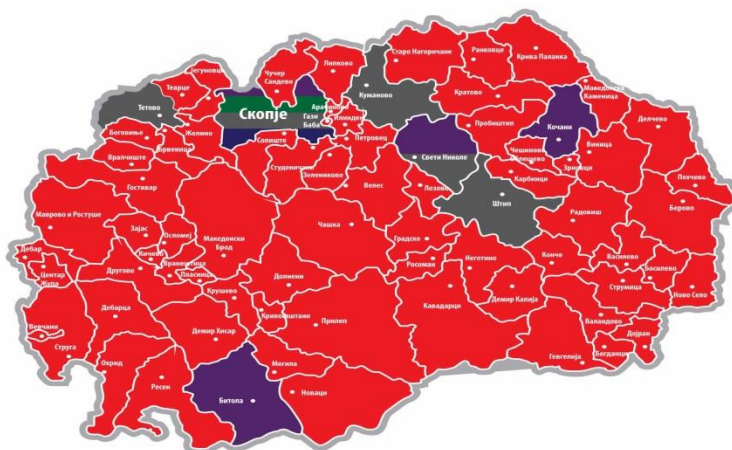

Заводот за социјални дејности има изготвено стручно методолошко упатство за начинот на организацијата и работата со жртвите на семејно насилство во Центарот за лица жртви на семејно насилство. Според информациите на МТСП, услуги што се даваат во центарот за жртви на семејно насилство се: престој и егзистенција на корисниците на објектот за одреден временски период; психосоцијална интервенција и поддршка на жртвите; здравствена заштита; правна поддршка; информирање на жртвите за правата што можат да ги остварат; обезбедување дополнителна материјална помош и други активности во зависност од потребата на корисниците што се привремено сместени.

Три организации обезбедуваат бесплатна, национална СОС-линија која работи 24/7. Според информациите добиени од МТСП, во 2015 година, согласно Законот за игрите на среќа и забавните игри, финансиски се поддржани две здруженија кои им даваат услуги за жени жртви на семејно насилство, односно Националната СОС-линија и Кризниот центар за интервентно сместување. За 2016 година не ни беа дадени податоци за тоа кои здруженија на граѓани се финансиски поддржани од страна на МТСП.

Во ниедна од националните линии за помош не е обезбедена услуга на сите јазици што се зборуваат во заедниците.

**МАПА НА ПОСТОЕЧКИ СПЕЦИЈАЛИЗИРАНИ СЕРВИСИ
ЗА ЖРТВИ НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО
ВО Р.МАКЕДОНИЈА**

Легенда за мапа:

- Засолништа за жени жртви на семејно насилство
- СОС линии
- Бесплатна правна помош
- Советувалишни центри за психосоцијална поддршка
- не постои сервис за жени жртви на насилство

Крајно загрижувачки се сознанијата дека во Република Македонија немаме постоен систем за заштита на жените со попреченост кои се жртви на некоја форма на насилство врз жени и семејно насилство и дека и оние малку специјализирани сервиси што постојат не се пристапни и не се приспособени за потребите на оваа ранлива група²⁰. Дополнително, во

²⁰ Истражувањата во светски рамки покажуваат дека дури 25% од девојчињата и жените со интелектуална попреченост имаат историја на сексуално насилство. Друга студија, пак, покажува дека 49% од лицата со интелектуална попреченост во текот на својот живот ќе доживеат сексуално насилство 10 или повеќе пати.

државата не постојат податоци за тоа колкав број од лицата со попреченост се жртви на семејно насилство.

Имено, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи не располагаат со расчленети податоци и немаат информација колкав број од вкупниот број пријавени жртви на семејно насилство се лица со попреченост.

Според претставниците на МТСП на одржаната тематска работилница, досегашното следење на работата на мултисекторските тимови покажува позитивни резултати, особено во делот на јакнењето на меѓуинституционалната соработка, што влијае врз ефикасноста во заштитата на жртвите на семејно насилство. Според нив, позитивните резултати особено се чувствуваат во помалите градови во државата каде што соработката меѓу институциите и здруженијата на граѓани е подобра во споредба со поголемите градови. Сепак, не постојат официјални информации колку мултисекторски тимови биле формирани досега, ниту пак кои се резултатите од нивната работа поради отсуството на официјален извештај од страна на државата за досегашното функционирање на Законот. Во одговорите на интервјуираните жртви на семејно насилство и здруженијата на граѓани што учествуваа во фокус-групите не беше посочен пример за формирање мултисекторски стручен тим во случаите на пријавено семејно насилство во ЦСР.

Во Законот е предвидено економско јакнење на жртвата преку нејзино активно вклучување на пазарот на трудот, но сè уште нема официјални податоци дали оваа мерка се имплементира во практика.

Жртвите на семејно насилство се дел од целните групи на оперативните планови и активни мерки за вработување на државата. Оперативниот план за 2016 година како корисници ги посочува жртвите на семејно насилство во следните мерки: Програма за условен паричен надоместок за субвенционирано вработување на лица во социјален ризик (жртви на семејно насилство кои се сместени во шелтер-центри или чиј месечен семеен приход по член на семејство во годината пред годината во која аплицираат е понизок од 50% од последната просечна нето-плата објавена од Државниот завод за статистика); Обука на работно место со субвенционирано вработување; Субвенционирано вработување преку ослободување од плаќање персонален данок. Повторно станува збор само за можност за жени жртви на семејно насилство. Понатаму, активните

политики за вработување ја опфаќаат само категоријата граѓани пријавени во АВРМ како активни баратели на работа. Со овие политики не е опфатено неактивното население, чиј процент го сочинуваат најмногу жени, односно 54% од жените во Република Македонија се економски неактивни според податоците од Државниот завод за статистика. Земајќи ги предвид тие податоци, можеме да констатираме дека овие мерки се рестриктивни и не се достапни за сите жени (жените од руралните средини и од етничките заедници во најголем дел се водат како економски неактивни, што значи немање пристап до овие мерки).

Искуствата на здруженијата на граѓани и на жените жртви на насилство не посочуваат позитивни примери во кои жените жртви на насилство биле вработени преку Агенцијата за вработување.

„Додека престојувам во шелтерот, да си најдам работа, да можам да застанам на нозе, значи еден месец, бар да можам да платам кирија, да ги приберам децата, да основаме некојси наш дом, што викаат, меѓутоа, помош не добив, само некое ветување дека ќе има вработување и дека ќе се средат тие работи, но од тоа ветување ни в.“

„Џабе што ќе нè згрижат таму фино, ќе нè нахранат, ќе ни пружат услови сè, а после, не можат вечно да нè држат таму... јас месец и пол не можев ништо за работата да направам, ама ај работата не ја гледаме како работа... еве, не е решение што ќе прави после месец, два, шест, една година жртвата, ќе биде згрижена една година, после, нема работа, нема стан, нема ништо... ќе им најдат, ете има таму во некој пензионерски дом да ги чува старите и колку ќе ѝ дадат 5-6000, 10 000 денари и што ќе прави она со тие пари, ако е сама и така и така, ако има деца, што правиме, тоа не е решение.“

Многу е мал бројот на поднесени пријави до социјалната инспекција во случаи на непостапување или, пак, несоодветно постапување од страна на центрите за социјална работа. Имено, во периодот од 1.1.2016 до 30.6.2016 година биле поднесени само 7 пријави до социјалната инспекција за постапувањето на центрите во случаи на семејно насилство, и тоа 4 пријави за Скопје, 1 пријава за Кавадарци, 1 пријава за Штип и 1 за Пробиштип. Овие бројки покажуваат дека механизмот за надзор над постапувањето на центрите за социјална работа не се користи ниту од

жртвите, главно поради нивна неинформираност, ниту од здруженијата на граѓани.

Бесплатна правна помош

Законот за бесплатна правна помош, кој беше донесен во 2010 година, има цел да им овозможи пристап до правда на ранливите групи граѓани што се наоѓаат во социјален ризик. Согласно член 6 од Законот, бесплатната правна помош се остварува во сите судски и управни постапки.

Семејното насилство е една од областите за кои бесплатната правна помош може да биде одобрена. За жртвите на семејно насилство што бараат да им биде одобрена бесплатна правна помош, Законот предвидува исклучок во делот на поднесувањето изјава, која во овој случај не е потребно да биде потпишана од останатите членови на семејството со кое жртвата живее во исто домаќинство (член 201 став 3). Според Законот, по барањето треба да се постапи веднаш. Во случаите на семејно насилство бесплатната правна помош може да опфати застапување на жртвата пред управните органи – Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи, пред судовите во бракоразводна постапка, постапка за имот, постапка иницирана за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство и застапување на жртвата во кривична постапка како оштетено лице.

Постапувајќи по поднесено барање за бесплатна правна помош, овластено службено лице од подрачното одделение на Министерството е должно барањето да го земе во работа веднаш, водејќи сметка за итноста на спорот предвиден во соодветна постапка и најдоцна во рок од 12 дена од денот на доставувањето да го комплетира со потребните документи и да го достави до Министерството. Потоа барањето се испраќа до Министерството, кое е должно по барањето да постапи најдоцна во рок од осум дена од денот на добивањето на предметот од подрачното одделение на Министерството.

Според наведените членови, постапката треба да заврши во рок од 20 дена од поднесувањето на барањето, што е прилично долго време за одлучување за жртви на семејно насилство кои бараат правна помош за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство или, пак, за бракоразводна постапка.

Еден од основните проблеми што се истакнуваат при остварувањето на правото на бесплатна правна помош е потврдата на статусот на жртва. Според информациите добиени од страна на шесте овластени здруженија на граѓани за обезбедување бесплатна правна помош²¹, на жртвите им се наметнува обврска да достават потврди дека се пријавени и идентификувани како жртви на семејно насилство и во МВР и во ЦСР. Ваквата практика е вознемирувачка за жртвите, кои не секогаш имаат волја да пријават и во МЦСР и во МВР, или пак воопшто во институција. Поради ваквата практика, голем број жртви воопшто не поднесуваат барање за бесплатна правна помош до МП.

Практикувањето на правото на бесплатна правна помош се ограничува и поради долгиот рок на одлучување по поднесено барање²². Иако во Законот е наведено дека рокот за одлучување е максимум 20 дена, и овој рок не се почитува од страна на МП и просечното време на одлучување по барања за правна помош е 30-60 дена²³. Во периодот откако стапи во сила Законот, до здруженијата на граѓани со барање за бесплатна правна помош се обратиле 7 жртви на семејно насилство, но не било поднесено ниту едно барање за бесплатна правна помош поради потребата за итна реакција и обезбедување итна бесплатна правна помош.

Поради неефикасната постапка при одобрување на бесплатната правна помош, жените жртви на семејно насилство често бесплатната правна помош ја добиваат од страна на здруженијата на граѓани, кои им обезбедуваат бесплатен адвокат во судските постапки за развод на брак, поделба на имот, старателство врз дете, издршка на дете или, пак, им

²¹ Согласно Законот за бесплатна правна помош, „овластено здружение на граѓани“ е здружение кое согласно одредбите од овој Закон ги исполнува условите за давање претходна правна помош и кое врз основа на решение на министерот за правда е овластено за давање претходна правна помош согласно овој закон и е запишано во Регистарот на здруженија на граѓани за претходна правна помош.

²² Соопштение до медиуми од мрежата на здруженија на граѓани што обезбедуваат правна помош во кое се наведува дека просечното време за одобрување бесплатна правна помош е 45 дена.

<http://pristapdopravda.mk/wp-content/uploads/2016/09/Soopstение-za-mediumi-Finalno1.pdf>

²³ Оваа информација е добиена од страна на статистиката на овластените здруженија на граѓани што работат во делот на обезбедување претходна правна помош. Министерството за правда не достави одговор на бараните податоци во однос на остварувањето на бесплатна правна помош на жртвите на семејно насилство.

подготвуваат барања за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство.

Покрај регистрираните здруженија на граѓани што обезбедуваат претходна правна помош, најголем дел од здруженија на граѓани што им обезбедуваат правна помош на жените жртви на семејно насилство не се регистрирани во МП. Ваквата состојба најмногу се должи на условите што треба да бидат исполнети од страна на здруженијата на граѓани за да можат да се регистрираат како овластени здруженија, тесната рамка на претходната правна помош што ја обезбедуваат здруженијата, која единствено опфаќа давање правни совети и пополнувањето на барањето за бесплатна правна помош и минималното финансирање на здруженијата од страна на државата. Дополнително, самото регистрирање не значи дека определено здружение на граѓани е специјализирано за давање правна помош на жртви на семејно насилство поради тоа што ЗБПП опфаќа повеќе области во кои граѓаните можат да добијат заштита.

Во однос на генералниот пристап до правда на жените може да се заклучи дека недостига ефикасно и ефективно обезбедување на пристапот до правда и државата не осигурува еднаков пристап на жените и мажите до правда, односно пристапот до правда не е приспособен на специфичните потреби на жените. Дискриминацијата врз жената заснована на родови стереотипи, стигма, патријархални норми и родово засновано насилство го оневозможува и/или отежнува пристапот на жената до правдата врз еднаква основа како и мажот. Државните институции не се доволно родово сензитивни за специфичните потреби на жените за обезбедување еднаков пристап до правда²⁴.

Пристапот до правда во делот на изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство дополнително го отежнува и фактот што жртвите и институциите што поднесуваат предлози во име на жртвите не се ослободени од плаќање на судските такси, кои се неопходни за да почне судската постапка.

²⁴ Овие заклучоци се преземени од анализата „Пристап на жените до правда“ подготвена од страна на Здружението за еднакви можности „Еднаков пристап“ во соработка со Македонското здружение на млади правници. Во рамките на анализата е направена и анкета на 102 лица во четири града на РМ со цел согледување на ставот и мислењето на граѓаните за пристапот до правда на жените.

Министерство за внатрешни работи

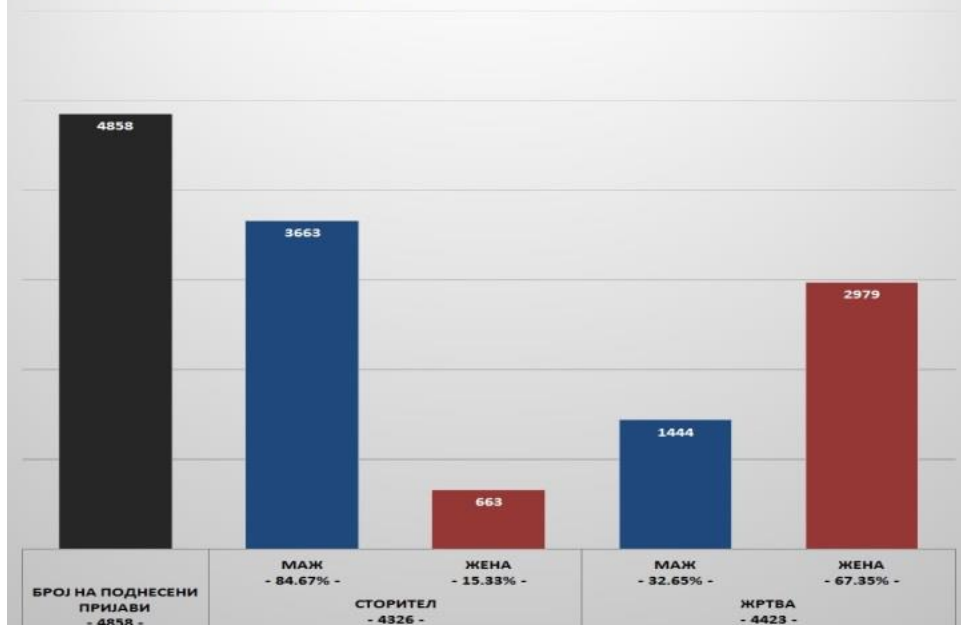
Полициски службеник, секогаш кога има пријава за семејно насилство, е должен да излезе на местото на настанот и да изготви полициски извештај веднаш, а најдоцна во рок од 12 часа од интервенцијата на настанот.

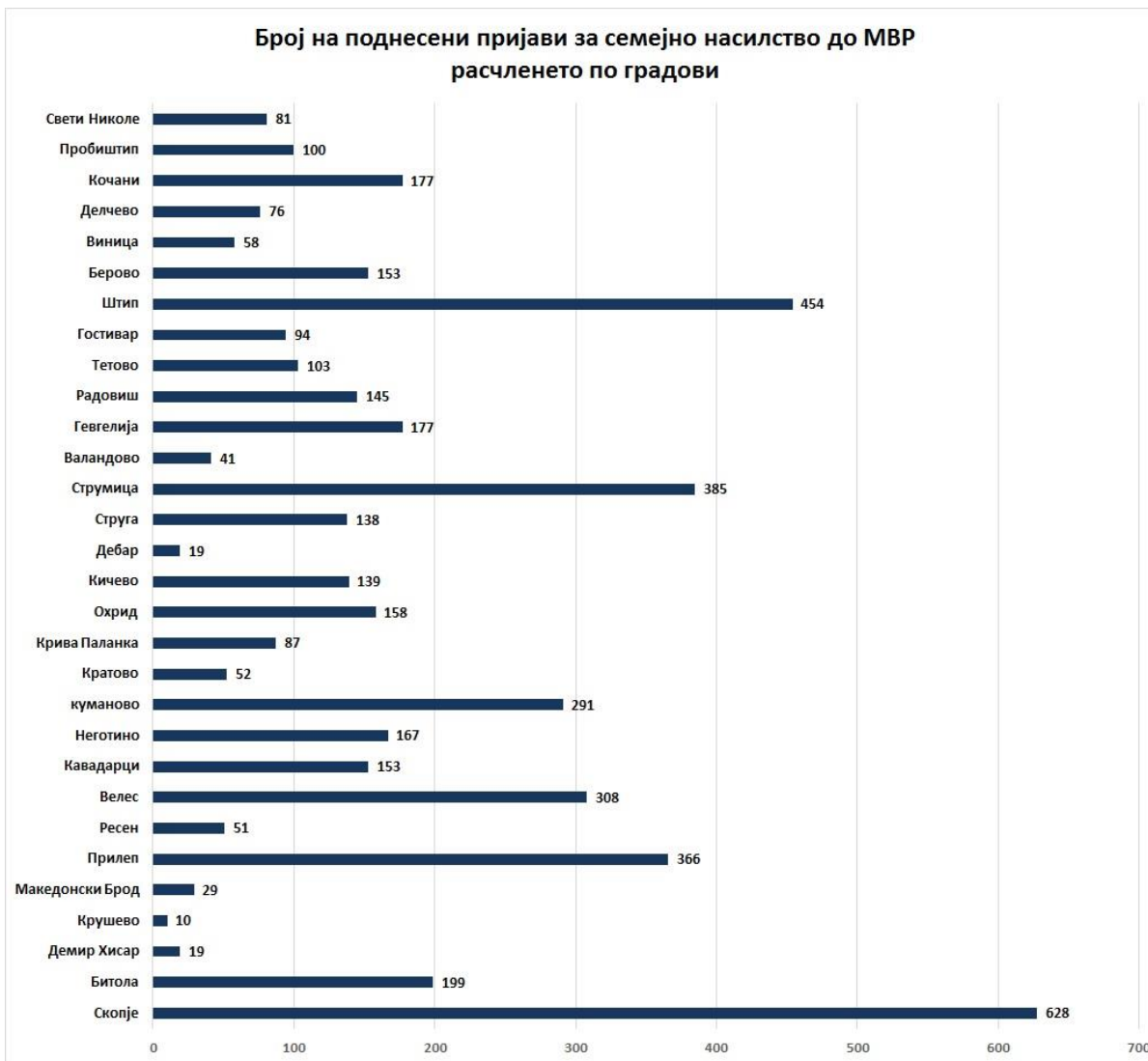
Полицискиот службеник треба да обезбеди жртвата веднаш да добие соодветна здравствена заштита, кога е потребно, привремено да му го одземе оружјето на сторителот и да поведе постапка за одземање на дозволата за оружје. Полицискиот службеник е должен во рок од 12 часа до надлежниот суд да достави предлог за изрекување привремена мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот и полициски извештај.

Во Законот се предвидува и придружба на жртвата во станот или друг простор каде што жртвата живее, кога е потребно, да ги земе личните работи што се неопходни за секојдневниот живот.

Во извештајниот период во Министерството за внатрешни работи биле пријавени вкупно 4858 пријави за семејно насилство. Во одговорот добиен од МВР недостигаат податоци за родовата структура на жртви и сторители од СВР-Скопје, поради што процентот и родовата структура на жртви и сторители дадени во следната табела се без податоците од СВР-Скопје. Во текот на извештајниот период во МВР биле пријавени 4236 сторители на семејно насилство, од кои 84,67% мажи, а 15,33% жени. Во однос на родовата структура на жртвите, 67,35% се жени, 32,65% се мажи. Процентот на жени жртви на семејно насилство повторно покажува дека семејното насилство е родово базирано насилство. Сепак, процентот на мажи жртви регистрирани во МВР е значително повисок од регистрираните мажи жртви во МТСП, што укажува на фактот дека мажите повеќе го пријавуваат насилството во МВР отколку во МТСП.

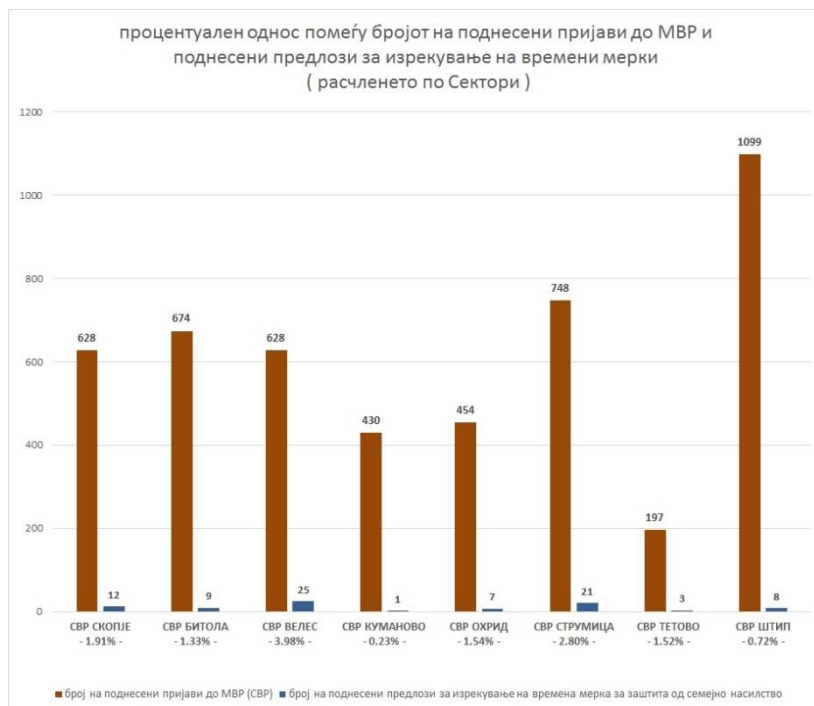
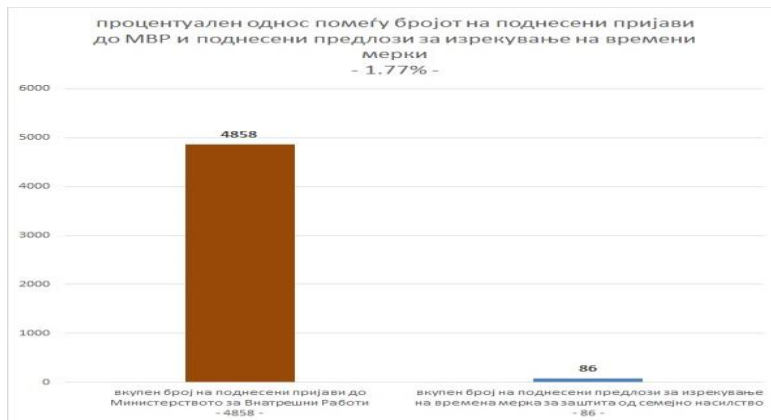
**Родова структура на сторители и жртви
во пријавени случаи во Министерството за Внатрешни Работи**

Во однос на должноста на полициските службеници за поднесување предлог до надлежниот суд за изрекување привремена мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот, може да се констатира дека недоволно се почитува поради тоа што вакви предлози биле поднесени единствено во 86 случаи.

Во продолжение следуваат табели за процентуалниот однос меѓу вкупниот број пријави и бројот на поднесени предлози за изрекување привремени мерки, расчленети по сектори и региони.

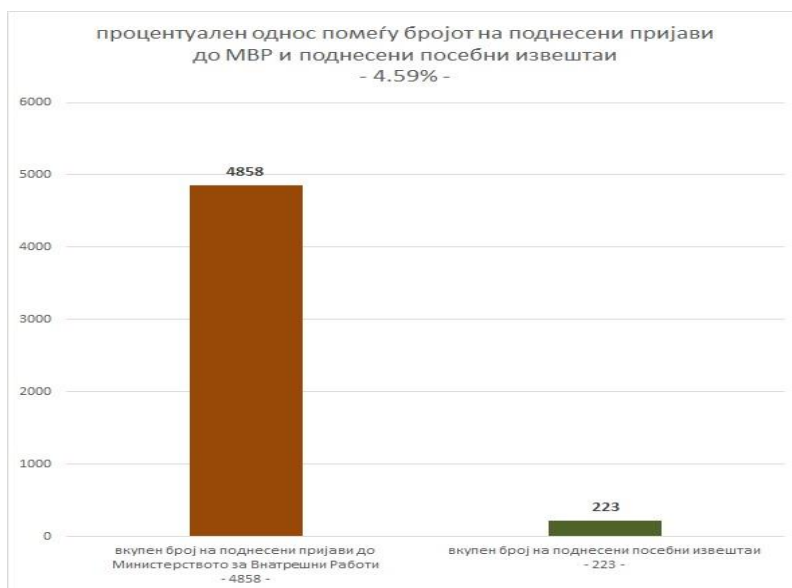

Процентот на поднесени предлози за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство е највисок во СВР-Струмица, а најнизок во СВР-Куманово. Преку СВР-Куманово е поднесен единствено еден предлог за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство. Со оглед на фактот што полициските службеници се обврзани да поднесуваат предлози за изрекување привремени мерки во случаите кога постои сериозна опасност за животот и телесниот интегритет на жртвата на

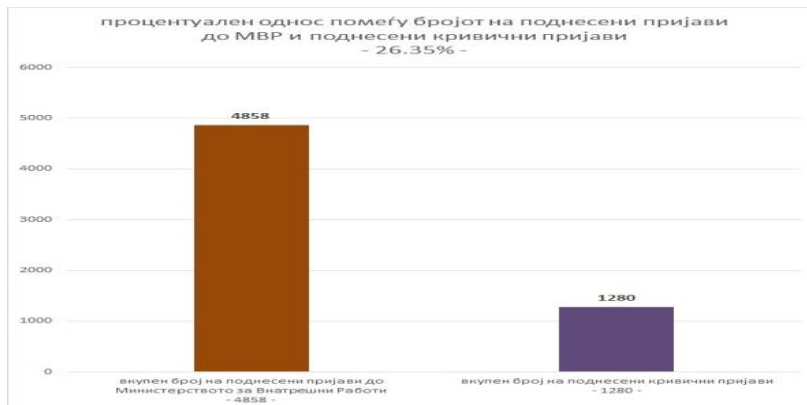
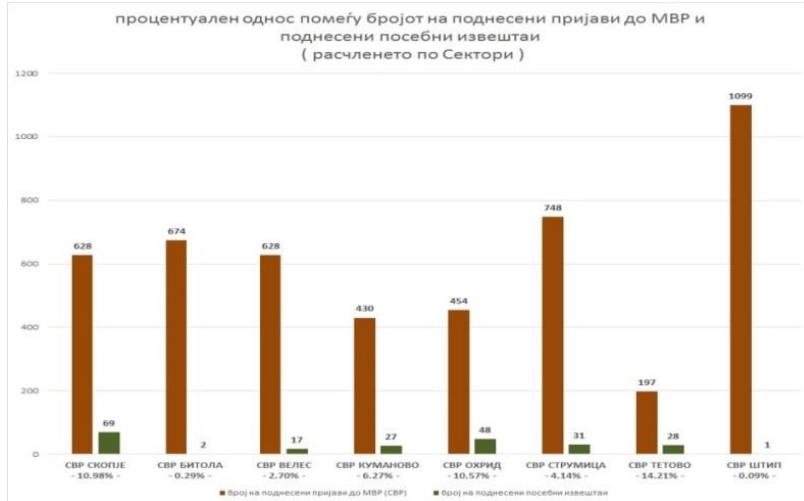
семејно насилство и ризик од повторување на насилството, процентот од 1,77% поднесени предлози е особено низок. Ова укажува на низок степен на свест кај полициските службеници за опасноста за животот и телесниот интегритет на жртвите, а особено за можноста за повторување на насилството, што најчесто и се случува.

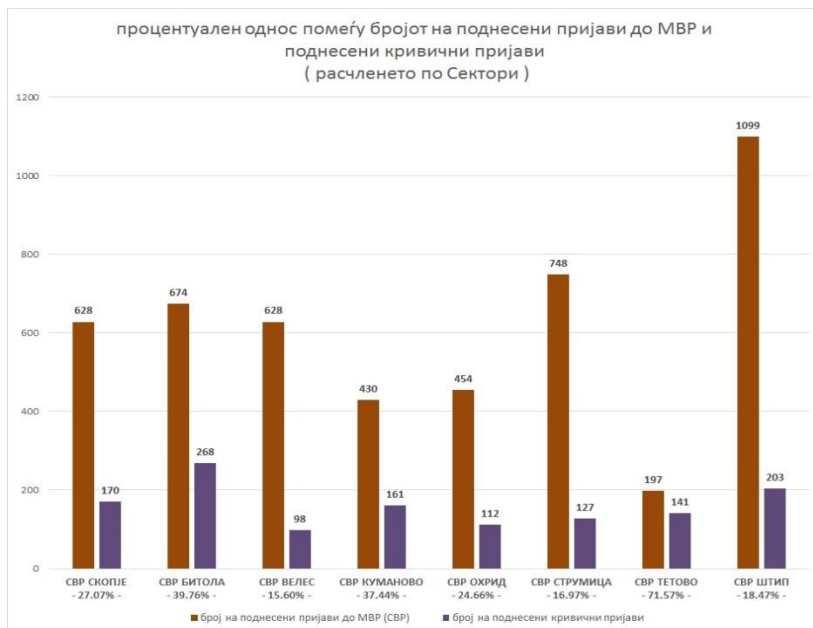
Иако кривично-правната заштита од семејно насилство не е предмет на овој извештај, за да се добие целосната слика во делот на преземањето соодветни мерки за заштита на жените жртви на семејното насилство, во барањето за информации беше побарано МВР да одговори и за бројот на поднесени посебни извештаи²⁵ и бројот на поднесени кривични пријави до Јавното обвинителство. Доколку се споредат процентите меѓу поднесените предлози (1,77%) со поднесени посебни извештаи до основните јавни обвинителства (4,59%) и со поднесените кривични пријави (26,35%), може да се заклучи дека постои низок степен на информираност за можноста, но и потребата за поднесување предлози до судот.

Во продолжение следуваат информации за соодносот меѓу регистрираните жртви на семејно насилство и поднесените кривични пријави и посебните извештаи до Јавното обвинителство.

²⁵ Посебните извештаи се поднесуваат до Министерството за внатрешни работи во случај на телесна повреда, кривично дело кое не се гони по службена должност, туку по предлог на жртвата.

Должноста на полициските службеници да излезат на местото на настанот во случај на пријава за семејно насилство генерално се почитува. Сепак, генералниот впечаток што го имаат и интервјуираните жртви на семејно насилство и здруженијата на граѓани е дека понатаму не се преземаат соодветни дејствија за заштита на жртвите што одлучиле да го пријават насилството. Полициските службеници разговараат со жртвата и со насилникот, прават записник и не даваат соодветни информации за можностите за заштита на жртвата и за нејзините права. За пасивното постапување на полицијата има повеќе причини, особено недоволната информираност на полициските службеници за одредбите од ЗПЗСН и правилникот за постапување, неинформираност за достапните услуги за заштита од семејно насилство, некоординираноста меѓу институциите, меѓутоа, и несериозниот пристап кон семејното насилство. Дополнително, на ваквата состојба влијае и фактот што во последните четири години во МВР беа вработени 1900 полицајци²⁶ што немаат соодветна обука и искуство при постапување во случаи на семејно

²⁶ Соопштение на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија за бројот на вработени полицајци до 2015 година.

<http://www.mhc.org.mk/announcements/300#.WFHZC7rLIU>

Во 2016 година беа вработени 600 нови полициски службеници.

насилство²⁷. Според изјавите на жртвите и на здруженијата на граѓани, во најголем број случаи при прво пријавување во полиција насилникот добивал усна опомена и настанот бил заведен како поплака или, пак, насилникот бил прекршочно казнет за нарушување на јавниот ред и мир.

„Не, не доаѓале, колку пати ги викаме, за ништо нејќат да дојдат. Викаат, вие само се тепате, ние што да ви правиме...”

„Дојдоа веднаш, да, мислам дека го однесоа, и он после тоа се смири. Не знам како, што му збореле, ама откако се врати не ми рекол ништо, само ми исклучуваше струја и вода, ама сега и од Суд му е забрането тоа, така што нема проблеми веќе.”

„Да, да, дојдоа веднаш, направија записник, разговараа со мене посебно, со него посебно, и ми дадоа контакти кого да барам во иднина. Ние после тоа се разведовме и не сум имала потреба од полиција, ама тогаш беа коректни.”

Непрофесионален однос на полицијата е забележан во случаите кога сторители на семејно насилство се полициски службеници. Ваквата констатација е потврдена и од страна на интервјуираните жртви на семејно насилство каде што насилниците се полициски службеници и од страна на здруженијата на граѓани. Во еден од овие случаи ја убедувале жртвата дека не треба да го посрамотува сопругот и дека кривичната пријава ќе биде премногу скапа, како и казните за прекршочна постапка. Истата испитаничка била убедувана да се смири со сторителот и да се откаже од каква било пријава.

„Дојдоа веднаш, и веднаш ми рекоа да не си играм, да не го 'брукам' сопругот пред колеги, срамота било. Ми изнакажаа какви сè голготи има по судови и колку многу пари треба да спремам за сите постапки... Ми рекоа, ајде врати се внатре и смирете се, доста е”, изјава на жена жртва на семејно насилство.

„Иако беше изречена привремена мерка за заштита на жртвата, МВР не сакаше да ја спроведе мерката, кажувајќи ѝ на жртвата дека по решението за изрекување привремена мерка е покрената жалба, иако

²⁷ Ваквата забелешка беше дадена од страна на претставничката на МВР на одржаната тематска работилница

жалбата не го одложува извршувањето на решението”, изјава на претставничка на здружение на граѓани што обезбедува бесплатна правна помош.

Здравствени установи

Здравствениот работник и здравствената установа се должни веднаш да извршат преглед и друг медицински третман на жртвата и за истото да ѝ издадат соодветна медицинска документација за констатираната повреда.

Според Законот, жртвите се ослободени од плаќање трошоци за извршената медицинска услуга и документација.

И покрај тоа што Законот предвидува ослободување од трошоци, оваа законска одредба не се спроведува во практика и за овој член нема информираност ниту кај здравствените работници ниту, пак, кај жртвите на семејно насилство. Поради ова, жртвите се принудени да ги плаќаат трошоците за извршената медицинска услуга и документација, што го отежнува пристапот до здравствена интервенција, а понатаму и до отпочнување на соодветните постапки за заштита и докажување на семејното насилство. На ова особено влијае и неможноста за бесплатна здравствена заштита на невработените жени жртви на семејно насилство, здравствено осигурани преку брачниот партнер, кои во моментот на здравствениот преглед не можат да докажат дека се здравствено осигурани и здравствената услуга ја плаќаат како приватна здравствена услуга.

Можноста за доделување еднократна парична помош за лекување зависи од нивната имотна состојба, односно немањето какви било други материјални средства на нивно име придонесува да не се знае дали ќе им биде доделена.

Здруженија на граѓани

Согласно Законот за здруженија на граѓани, здружение регистрирано за остварување цели и задачи од областа на социјалната заштита, согласно своите програми, може да презема мерки за заштита, самостојно или во соработка со центарот за социјална работа,

Здружението е должно за преземените мерки во рок од 24 часа да го известат центарот за социјална работа, надлежен според местото на живеење на лицето жртва на семејно насилство.

МТСП води регистар на здруженија на граѓани регистрирани за остварување цели и задачи од областа на социјалната заштита. Земајќи предвид дека социјалната заштита е широка област која опфаќа голем број ранливи категории граѓани за кои регистрираните здруженија можат да преземаат мерки, не може да се утврди точниот број на здруженија на граѓани што обезбедуваат мерки за заштита на жртви на семејно насилство. Оттука, може да се констатира дека не постои посебен регистар на здруженија на граѓани што обезбедуваат мерки за заштита на жртви на семејно насилство и нивниот број на национално ниво не може да биде точно утврден. Не може да се знае ниту точната бројка на пријавени случаи на жртви на семејно насилство во здруженијата на граѓани поради тоа што институциите не водат ваква статистика.

Според достапните податоци на дваесет и седумте здруженија на граѓани што членуваат во Националната мрежа, здруженијата на граѓани обезбедуваат најголем број од сервисите и услугите за превенција и заштита од семејно насилство. Во продолжение ќе бидат наведени сервисите што се обезбедени од страна на здруженијата на граѓани:

1. Национална СОС-линија – здруженијата на граѓаните водат три национални СОС-линии кои обезбедуваат помош на македонски јазик.
2. Засолништа за жени жртви на насилство – едно засолниште (сместување до 6 месеци) и еден кризен центар (сместување од 24 до 48 часа), двете во Скопје.
3. Советувалишни центри (кризна интервенција, психолошко советување, бесплатна правна помош) – еден центар за советување и шест регистрирани центри за бесплатна правна

помош. Сепак, постојат здруженија на граѓани што не се регистрирани за обезбедување претходна правна помош, а истата им ја обезбедуваат на жените жртви на семејно насилство.

Интервјуираните жени жртви на семејно насилство најдобро ги оценуваат здруженијата на граѓани во делот на обезбедување информации за достапните сервиси и услуги и мерките што можат да ги преземат за своја заштита. Во однос на пристапот, сите жени жртви изјавиле дека се задоволни од приемот во здруженијата на граѓани и дека никогаш не се почувствувале дискриминирани или осудени. Најголем дел од жртвите изјавија дека биле придружувани од страна на претставници на здруженијата на граѓани до институциите.

Привремени мерки за заштита, изрекување привремени мерки за заштита и нивно следење

Привремените мерки за заштита му се изрекуваат на сторител на семејно насилство за запирање на насилството, отстранување на последиците од извршеното насилство и преземање ефикасни мерки кон сторителот на насилството, заради елиминирање на причините за вршење натамошно семејно насилство.

Предлог за изрекување привремени мерки за заштита можат да поднесат Министерството за внатрешни работи во случаите кога постои непосредна и сериозна опасност за животот и физичкиот интегритет на жртвата и на членовите на нејзиното семејство без согласност од жртвата, самата жртва и ЦСР со согласност од жртвата.

Во делот на судската заштита, Законот утврди кратки рокови во кои судовите мора да постапат по поднесените предлози за привремени мерки. Согласно Законот, судот треба веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа по приемот на предлогот од Министерството за внатрешни работи и полицискиот извештај, без да одржи рочиште, да одлучи за изрекување привремена мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот. По предлогот на жртвата или центарот за социјална работа за изрекување привремена мерка за заштита, судот ќе постапи веднаш, а најдоцна во рок од седум дена од денот на приемот на барањето ќе донесе одлука. Судот во рок од 24 часа, без да одржи рочиште, ќе одлучи за изрекување привремена мерка за заштита кога постои основано

сомнение за сериозна опасност за животот и здравјето на жртвата или на член од семејството, врз основа на стручен наод и мислење на ЦСР.

Во текот на извештајниот период, а според податоците од дваесет и три основни суда во државата, биле поднесени четиристотини и еден предлог за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство. Според достапните податоци во однос на родовата структура на жртвите,²⁸ 76,04% се жени, 21,73% мажи, а 2,24% се деца, додека сторители се 94,60% мажи и 5,40% жени. Овие бројки повторно покажуваат дека најголемиот број жртви се жени, додека најголемиот број сторители се мажи

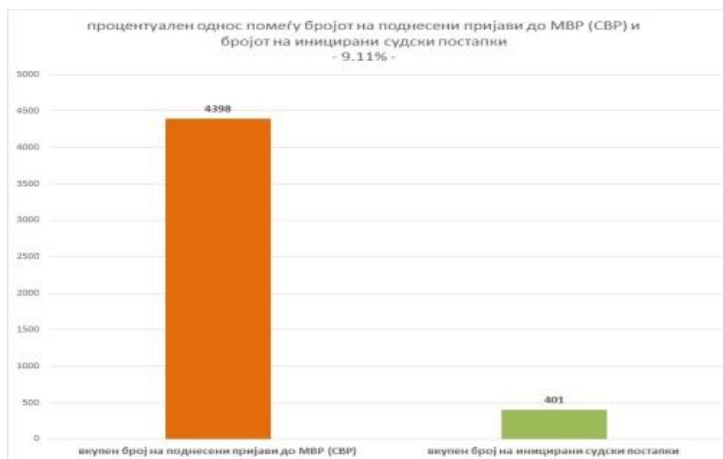

Иако недостигаат информации од три основни суда (Битола, Тетово и Охрид²⁹) вкупниот број на поднесени предлози до останатите судови укажува на недоволно користење на привремените мерки за заштита од семејно насилство. Ваквиот заклучок се потврдува и преку споредување на бројот на пријави за семејно насилство во МВР и бројот на поднесени предлози за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство до

²⁸ Најголем дел од одговорите добиени од основните судови содржеа нецелосни податоци во однос на родовата структура на жртвите и сторителите, времетраењето на судските постапки и одлуките на судовите.

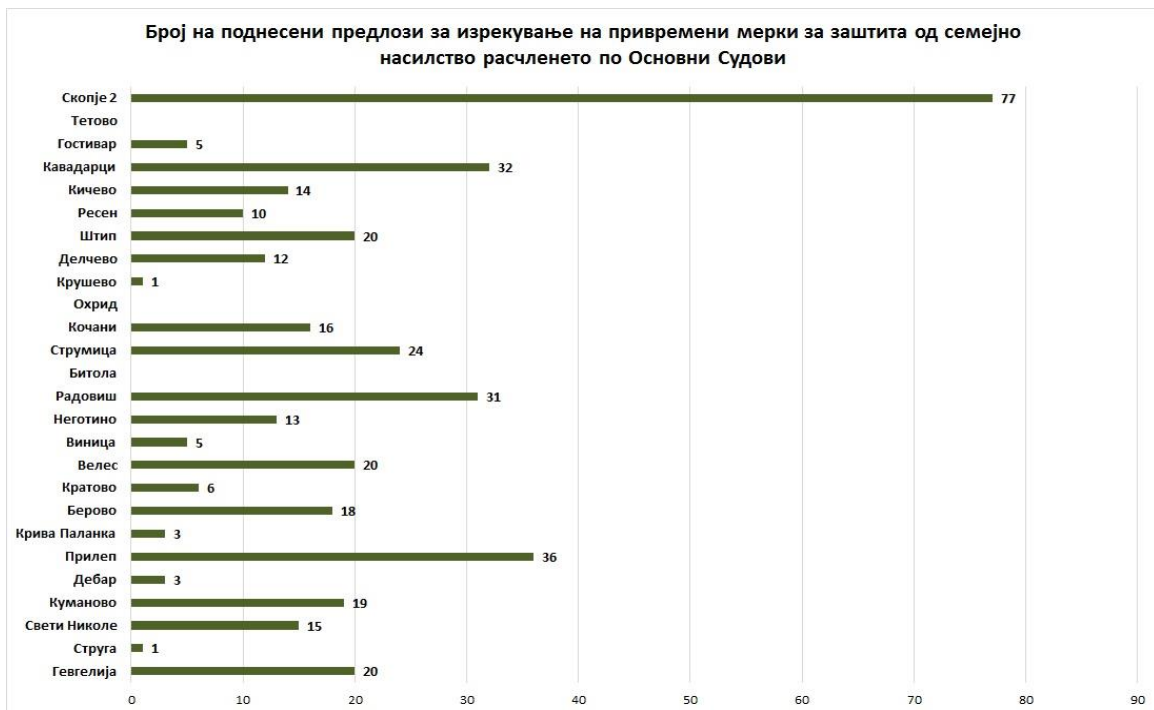
²⁹ Податоците од Основниот суд - Охрид не можат да бидат употребени поради неможности за сумирање на добиените податоци

основните судови. Имено, во МВР биле пријавени вкупно 4398 случаи на семејно насилство³⁰, додека во судовите биле иницирани само 401 постапка за изрекување привремена мерка за заштита од семејно насилство.

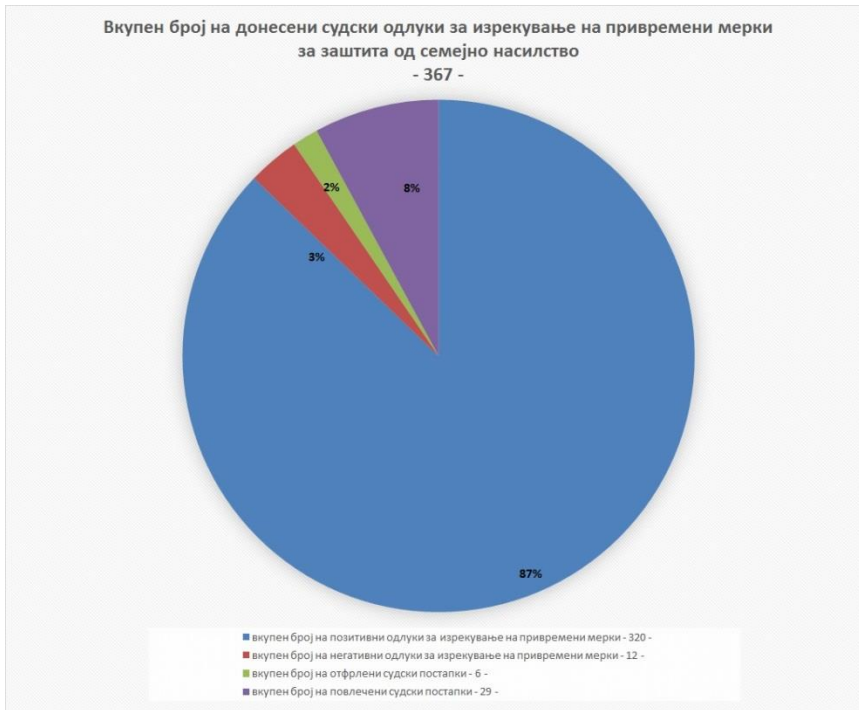

Најголем број на поднесени предлози за изрекување привремени мерки има во Основниот суд - Скопје, а најмалку во Струга и во Крушево. Очекувано е најголем број на поднесени предлози да има во Основниот суд - Скопје со оглед на фактот што градот Скопје има најголем број жители, но доста загрижувачки е фактот што во Основниот суд - Струга има поднесено единствено еден предлог за изрекување привремени мерки. Бројот на поднесени предлози во Радовиш, Кавадарци и во Прилеп покажува поголема информираност за постоењето на можноста за поднесување предлог за изрекување привремени мерки, како и поголема активност од страна на ЦСР во овие градови.

³⁰ Ова е број на пријавени случаи во МВР без градовите Охрид, Битола и Тетово, поради тоа што за овие градови нема податоци за бројот на поднесени предлози за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство до основните судови

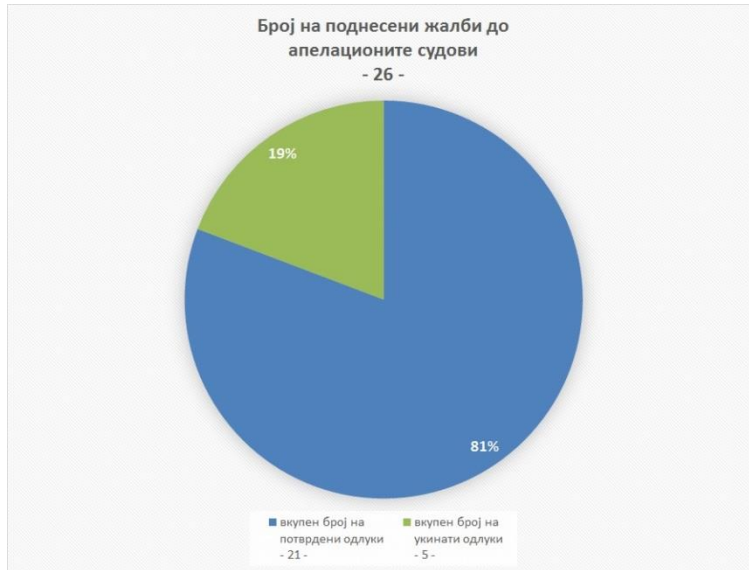
Според анализата на достапните податоци во 367 постапки, во најголем дел, односно 87% од постапките, предлозите биле прифатени, во 3% биле одбиени, во 2% биле отфрлени, додека во 8% предлозите биле повлечени. Ваквата статистика покажува позитивна тенденција на прифаќање на предлозите, што е особено значајно во делот на заштитата на жртвите. Сепак, сè уште постојат случаи на повлекување на предлозите од страна на жртвите, што може да зависи од повеќе причини, меѓу кои се одолжувањето на постапката и соочувањето со сторителот, несензибилизиран пристап кон жртвата од страна на судијата, страв од сторителот.

Долгото траење на постапките за изрекување на привремените мерки за заштита од семејно насилство негативно влијае врз заштитата на жртвата, поради што во Законот се дадени кратки рокови за постапување на судовите во овие постапки. Според добиените податоци од судовите за 238 позитивни одлуки, може да се констатира дека е поголем процентот на судии што постапуваат надвор од законски утврдените рокови отколку на оние што ги почитуваат. Особено загрижувачки се податоците за постоењето на постапки што траеле повеќе од 30 дена, односно во 7% постапките траеле до три месеци, во 5% до шест месеци, а има еден пример кога постапката траела една година.

Против донесените решенија незадоволната страна има право на жалба и доколку истата биде поднесена, не го стопира извршувањето на привремената мерка, доколку била изречена. Според податоците добиени од апелациските судови, правото на жалба против првостепените одлуки е искористено единствено во 26 случаи, од кои во 81% првостепените одлуки се потврдени, а во 19% одлуките се укинати. Со оглед на фактот што во најголем број од првостепените постапки судот изрекол привремени мерки за заштита од семејно насилство, малиот број на поднесени жалби укажува на фактот дека сторителите не се жалат на донесените одлуки. На ваквата состојба може да влијаат повеќе причини, меѓу кои и судските трошоци, неинформираноста за последиците од прекршување на привремената мерка, дали сторителот воопшто има информација за можноста да поднесе жалба, особено во случаите кога е изречена мерката задолжително лекување и сторителот е сместен во психијатриска болница.

Иако во Законот нема утврден рок во кој второстепените судови треба да одлучат по поднесена жалба, сепак, од добиените податоци може да се констатира дека второстепените судови одлучуваат итно во овие постапки. Во 73% апелациските судови одлучиле во рок од седум дена, во 23% до 30 дена, додека една постапка траела шест месеци.

Во делот на извршувањето на привремените мерки за заштита постои генерално незадоволство од страна на жртвите, кое се потврдува и од страна на здруженијата на граѓани. Најголемо незадоволство постои кон МВР поради отсуството на соодветни реакции во случаите на прекршување на привремените мерки. Отсуството на ефикасен систем за набљудување на спроведувањето на привремените мерки може да биде и причина за понатамошно некористење на овој механизам за заштита, на кој една од целите му е да превенира идно насилство кон жртвите. Дополнително, неефикасноста во спроведувањето на мерките може да биде и една од причините за малиот број поднесени жалби против решенијата со кои се изрекуваат привремени мерки на заштита.

Генерални заклучоци:

- Со донесувањето на Законот се постави правна основа која требаше да гарантира поефикасна заштита од семејното насилство. Една од позитивните промени е вклучување на привремената мерка за заштита од семејно насилство – отстранување на сторителот од домот. Сепак, отсуството на суштинска промена во системот на заштита, сервисите за жртвите и меѓусебната соработка и координација останаа исти како и во претходните години и не придонесоа кон ефикасно спроведување на Законот, ниту пак на привремените мерки за заштита од семејно насилство.
- Иако во Законот е наведено дека институциите и надлежниот суд воспоставуваат посебна евиденција за семејно насилство, согласно прописите за заштита на личните податоци, сепак сè уште нема воспоставено унифициран систем за собирање податоци за следење на инциденти и трендови на семејно насилство. Веќе воспоставениот ИТ-мониторинг софтверски систем за социјални услуги „Лирикус“ (апликација и база на податоци за социјални услуги во центрите за социјална работа и установите за социјална заштита) не е редовно ажуриран од страна на вработените во ЦСР, па поради тоа не може да обезбеди точни податоци за бројот на жртви и дадените услуги на жртвите. Дополнително, податоците од базата на „Лирикус“ не ги опфаќаат случаите пријавени во здруженијата на граѓани, ниту пак се достапни до здруженијата на граѓани што работат во областа на семејното насилство.
- Според прикажаните податоци и изразените мислења на жените жртви на семејно насилство, начелото на итност во постапувањето на институциите во случаите на насилство генерално не се почитува. Неефикасната заштита на жените жртви доведува до потешки последици врз животот, неретко со фатален исход. Ова го докажуваат и зголемениот број случаи на феминициди (убиство на жени) во периодот од 1.1.2015 година до денешен датум.
- Постои отсуство на информации за правата, мерките за заштита и постапките за остварување на истите, како и за достапните услуги за помош и заштита на жртвите на семејното насилство.
- Правото на придружник генерално се почитува во сите институции, вклучително и во судските постапки за изрекување привремени мерки за заштита на жртвите од семејното насилство.

- Не е донесена национална стратегија за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, за период од пет години, согласно член 15 од Законот. Последната стратегија го опфаќаше периодот од 2012 до 2015 година и беше донесена пред Законот.
- Функционирањето на Националното координативно тело против семејно насилство се соочува со пречки во работењето поради законската одредба дека со ова тело претседава министерот за труд и социјална политика. Ова особено влијае врз остварувањето на целите на Законот, особено во делот на координираност на институциите и нивна соработка во борбата против семејното насилство.
- Досега не е изработен извештај од страна на државата за примената на Законот и ефектите што требаше да ги постигне во подобрување на системот на заштита на жртвите на семејното насилство. Според Протоколот за меѓусебна соработка на надлежните институции и здруженија за заштита и спречување од семејно насилство, годишниот извештај за работата и постапувањето во случаите поврзани со семејно насилство за претходната година треба да го изготвува Националното координативно тело. Земајќи предвид дека ова тело сè уште не е официјално формирано, ваков извештај не може да се очекува за претходната 2015 година.
- Непостоењето на национална стратегија за превенција, спречување и заштита од семејно насилство особено влијае врз остварувањето на превентивните мерки наведени во член 17 од Законот. Во овој извештаен период државата нема спроведено кампања за подигнување на свеста и разбирањето на општата јавност за препознавање и за последиците од семејното насилство. Вакви кампањи спроведуваат националните и меѓународните организации, особено во периодот од 25 ноември – Меѓународниот ден за борба против насилството врз жените - до 10 декември – Меѓународниот ден за правата на човекот.
- Во однос на мерките за заштита што треба да ги презема надлежниот ЦСР, генералниот заклучок е дека вработените немаат капацитети за нивно ефикасно спроведување, а жените сè уште се чувствуваат дискриминирани и осудени од страна на вработените во центрите.
- Системот на мерки што треба да им обезбедат заштита на жртвите не функционира на повеќе нивоа, особено поради:

- недоволниот број на центри за сместување на жртвите на семејно насилство и лошите сместувачки капацитети;
 - ограничениот пристап до здравствена заштита, особено за невработените жени што се здравствено осигурани преку нивниот сопруг во случаите кога тој го врши насилството;
 - ограничените капацитети за добивање психосоцијална интервенција и третман, поради што жртвите во најголем дел оваа услуга ја добиваат од здруженијата на граѓани;
 - несоодветната правна помош и недоволното информирање на жртвите за нивните права, поради што жртвите во најголем дел оваа услуга ја добиваат од здруженијата на граѓани;
 - непристапност и до постојните сервиси и услуги, особено за жените од руралните средини.
- Не постои унифицираност во постапувањето на полициските службеници во случаите на пријави за семејното насилство. Иако генерално се почитува обврската за излегување на местото на настанот во случај на пријава за семејно насилство, сепак, во голем дел овие случаи завршуваат како поплаки без да бидат иницирани кривични постапки или, пак, да биде доставен предлог за изрекување привремена мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот. Во оваа насока може да се констатира дека не се почитува Правилникот за процена на ризикот за животот и телесниот интегритет на жртвата на семејно насилство и на ризикот од повторување на насилството, соодветно управување со ризикот, образецот на полицискиот извештај и на предлогот за изрекување привремена мерка за заштита и отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот.
- Полициските службеници ретко ја известуваат жртвата за нејзините права и за мерките што можат да бидат преземени за нејзина заштита. Ова се должи на отсуството на систем за заштита на правата на жртвите во поширока смисла, но и на недоволната информираност на полицијата за постојниот систем за заштита на жртвите.
- Несензибилизираноста за постапување во случаи на семејно насилство на дел од полициските службеници се должи и на отсуството на обуки за новите полициски службеници, вработени во периодот од 2012 до 2014 година.

- Не се почитува законската одредба за ослободување од плаќање трошоци за извршената медицинска услуга и документација за жртвите на семејно насилство. За оваа одредба постои генерална неинформираност и здравствените услуги се наплаќаат од страна на здравствените установи.
- Постојните засолништа за жени жртви на насилство (Скопје, Битола, Свети Николе и Кочани), кои се во сопственост на државата, и двете интервентни засолништа на граѓански здруженија не ги задоволуваат потребите за сместување на жените жртви на семејно насилство, со оглед на фактот што вкупниот капацитет на шесте засолништа е 30 кревети. Ваквите услови не ги задоволуваат ниту минимум стандардите и потребите за ефикасна заштита и помош на жртвите на ова насилство. Во оваа насока може да се заклучи дека не се почитуваат стандардите утврдени во Правилникот за нормативи и стандарди за основање и почнување со работа на установи за социјална заштита - центар за жртви на семејно насилство донесен во 2007 година.
- Постапката за остварување на правото на бесплатна правна помош не може да се смета за ефикасна, што влијае врз пристапот до правда на жените жртви на семејното насилство. Не се почитуваат законските рокови за донесување решение по поднесено барање за бесплатна правна помош и постапката трае од 30 до 60 дена. Дополнително, жртвите мора да донесат потврда дека се пријавени и идентификувани како жртви на семејно насилство и во МВР и во Центарот за социјална работа, што е ограничувачка и вознемирувачка практика за дел од жртвите што не сакаат случајот да го пријават во институциите.
- Бројот на поднесени предлози за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство сè уште е низок во споредба со бројот на регистрирани жртви на семејно насилство во МТСП и во МВР. На ваквата состојба влијаат повеќе фактори, особено неинформираноста на жртвите дека можат и сами да поднесат предлог до судот, неподнесувањето предлози од страна на центрите за социјална работа и од страна на полициските службеници, ограничениот пристап до правда на жртвите поради обврската за плаќање судска такса за иницирање судска постапка за изрекување мерки.

- Временската рамка од 24 часа за одлучување на судот во случаи кога предлогот за изрекување привремена мерка е даден од МВР и седум дена кога предлогот е даден од жртвата или центарот за социјална работа придонесе кон почитување на начелото на итност на постапката. Сепак, сè уште е голем процентот на случаи во кои овие рокови се надминати, што влијае врз ефикасноста во заштитата на жртвата.
- Законот не определува рок за одлучување на второстепените судови по поднесените жалби против одлуките на првостепените судови за привремените мерки. Според добиените податоци од апелациските судови, постапките по поднесена жалба во најголем дел се завршуваат до еден месец, што е позитивна практика.
- Постои генерално незадоволство кај жртвите од извршувањето на привремените мерки за заштита поради прекршувањето на мерките од страна на сторителите и нивно несанкционирање.
- Постои генерална неинформираност од страна на институциите и судовите за можноста за заштита од семејно насилство кое е сторено од сегашен или поранешен партнер со кого жртвата не живеела (блиски лични односи се лични односи меѓу лица кои се или биле во партнерски односи).
- Особено вознемирувачка е законската можност за прекршочна санкција за граѓани што не пријавиле сознание за семејно насилство. Во член 12 на граѓаните им се наметнува должност да пријават сознанија за семејно насилство до институции или здруженија на граѓани. Ваквата одредба не соодветствува со Законот за кривична постапка, кој не наметнува обврска за пријавување кривични дела од страна на граѓаните, туку им остава можност да пријават кривично дело.
- Потпишувањето на Конвенцијата на Советот на Европа или Истанбулската конвенција од страна на РМ во 2011 година беше чекор напред во изразување политичка волја за вистинска борба против насилство врз жените, вклучувајќи го и семејното насилство. Сепак, и откако поминаа пет години од датумот на потпишување, оваа Конвенција сè уште не е ратификувана. Ова наведува на заклучок дека државата сè уште не е подготвена да направи соодветни промени за имплементирање на стандардите поставени во Конвенцијата во делот

на превенција и заштита на жените жртви на родово базирано насилство, вклучително и семејно насилство.

Генерални препораки:

1. Ратификација на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и заштита од сите форми на насилство врз жената и домашно насилство

2.Превенција

- Подигнување на јавната свест за различните форми на насилство врз жените, особено за семејното насилство и за стереотипите и оправдувањата што се засноваат на култура, обичаи, религија и го прават прифатливо насилството врз жените преку спроведување кампањи поддржани од страна на државата.
- Соработката со невладините организации, средствата за јавно информирање и приватниот сектор за промовирање нула толеранција за семејното насилство врз жените.
- Отворање советувалишта за сторители на семејно насилство достапни во повеќе општини.
- Дополнување на наставните програми на сите нивоа на образование (со содржини како: еднаквост меѓу жените и мажите, нестереотипни родови улоги, заемна почит, родово засновано насилство и право на личен интегритет).
- Обука на професионалци (креирање и реализација на програми за обуки на релевантните професионалци што работат со жртви или сторители за откривање и спречување на таквото насилство, спречување на секундарна виктимизација и еднаквост меѓу жените и мажите).
- Обука на полициските службеници со цел сензибилизација во постапувањето со жените жртви на семејно насилство и разбирање на проблемот.

3.Интегрирани политики и собирање податоци

- Преземање мерки за усвојување и спроведување ефективни сеопфатни и координирани политики што се однесуваат на спречување и борба против семејното насилство. Заложба за распределување финансиски и човечки ресурси за соодветно имплементирање на програмите и политиките, вклучувајќи го и финансирањето на здруженијата на граѓани што работат на оваа проблематика.

- Унапредување на системот за прибирање податоци за жртви на семејно насилство преку систематско собирање расчленети статистички податоци во различни сектори и водење статистички евиденции за семејно насилство расчленети според релевантни индикатори, а особено пол на сторител и на жртва, место на извршување, релација меѓу сторител и жртва, претходни изречени привремени мерки на заштита, вид насилство, вид повреда, боледувања и отсуство од работа, вид користена услуга, времетраење на користење на услугата.
- Системот на собирање податоци мора да ги опфати и податоците од здруженијата на граѓани и да биде достапен за здруженијата на граѓани.
- Итно донесување на национална стратегија за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, во чија подготовка ќе бидат вклучени здруженијата на граѓани што работат во оваа област.

4.Услуги за заштита и поддршка

- Обезбедување одржливост на сервисите преку развивање програма за поддршка од државата и дефинирање на систем за нивно финансирање од страна на државата во партнерство со локалните самоуправи и здруженијата на граѓани што работат на оваа проблематика.
- Специјализирана поддршка за жртвите на семејно насилство во форма на здравствена, психолошка помош и правно советување, поставување на потребите и безбедноста на жртвата како приоритет при постапувањето, како и достапноста на засолништата и бесплатните телефонски линии.
- Отворање специјализирани засолништа за жени жртви на насилство, достапни во секој регион, со едно место на секои 10.000 жители; или доколку shelтер-центрите се дел од општествена стратегија за интервенција, треба да постои место за едно семејство на 10.000 жени.
- Минимум една бесплатна национална СОС-линија, оперативна 24 часа 7 дена, со поддршка на сите јазици што се употребуваат во заедницата.

- Кризни центри за помош на жртви на силување, минимум еден на 200.000 жени.
- Центри за жртви на сексуално насилство, минимум еден на 400.000 жени.
- Зајакнување на капацитетите на ЦСР преку вработување нови стручни лица што ќе постапуваат во случаите на семејно насилство. Соодветна обука на сите вработени во ЦСР за постапување со жени жртви на насилство.
- Постоене на шифра во здравствениот електронски систем преку која жртвите на семејно насилство ќе бидат ослободувани од плаќање каков било надоместок за здравствена услуга.

Конкретни препораки за унапредување на законската правна рамка

- Дефинирање на семејното насилство како родово базирано насилство и препознавање на девојките и жените како посебно ранлива група на родово базирано насилство.
- Дефинирање на интимното партнерско насилство и предвидување на мерки за заштита на жртвите и казнување на сторителите.
- Законско утврдување на постоење посебен регистар за здруженија на граѓани што обезбедуваат услуги за жртви на семејно насилство.
- Бришење на членот 12 со кој им се наметнува должност на граѓаните да пријавуваат семејно насилство.
- Промена на претседавачот на Националното координативно тело.
- Постоене на заменици на секој член на Националното координативно тело, вклучително и претседавачот, со цел непречено функционирање на неговата работа.
- Сместувањето на жените жртви на семејно насилство да не биде ограничено единствено во случаите кога постои сериозна закана за животот на жртвата и психо-социјалната поддршка во центрите да биде задолжителна услуга што треба да им биде овозможена на жртвите.
- Поактивно вклучување на општините во борбата против семејното насилство преку отворање советувалишта и сместувачки центри за жени жртви на насилство.

- Специјализирање на услугите за здруженијата на граѓани за обезбедување правна помош и директна поддршка од државата за нивните услуги, без услов да бидат регистрирано здружение на граѓани според ЗБПП.
- Здруженијата на граѓани да добијат законска основа да им издаваат потврди на жените жртви на семејно насилство дека го пријавиле случајот за да можат да остварат други права.
- Пренесување на дел од надлежностите на ЦСР во делот на мерки за заштита на здруженијата на граѓани што ќе бидат финансиски поддржани од страна на државата.
- Постоене на законски рок во кој второстепените судови ќе мора да постапат по поднесена жалба против одлука на првостепен орган во постапките за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство.
- Постоене на посебен фонд за финансиска поддршка на жените за плаќање судски такси во случај на поднесување предлог за изрекување привремени мерки за заштита или, пак, ослободување од судски трошоци во случаите кога се иницираат вакви постапки.
- Отстранување на прекршочните санкции за непријавување семејно насилство од страна на граѓанин и намалување на прекршочните санкции за сторителот, здруженијата на граѓани и одговорните и службени лица што постапуваат во случаи на семејно насилство.

Црни бројки

Во периодот од 2001 година до август 2016 година се регистрирани 32 феминциди (убиства на жени затоа што се жени). 15 од овие убиства се во периодот од 2013 до 2016 година³¹.

³¹ Податоците се дадени според неофицијална статистика на феминциди, која ја водат здруженија на граѓани, поради отсуство на соодветен систем на регистрирање на феминцидите од страна на државата.

Анекс

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 1

Ј. С. заедно со своите деца е жртва на семејно насилство од страна на сопругот, со кого е во брак 19 години. Имаат три деца, две ќерки (19 и 13 години) и еден син (16 години). Семејството живее во семејна куќа во една од скопските населби. Средства за егзистенција семејството обезбедува со повремени работни ангажмани. Сопругот обработува сопствена земја и одгледува стока на село, на имотот на неговиот татко, кој е починат. Семејната куќа каде што живее целото семејство е, исто така, на име на неговиот татко. Законски наследник на двата имота е неговата мајка, која живее на село и која исто така е жртва на насилство од страна на синот.

Насилството над Ј. С. се јавило на почетокот на заедничкото живеење, а се интензивирало од 2012 година кога сопругот почнал да пие повеќе и, најчесто во алкохолизирана состојба, вршел сексуално, психичко, физичко и економско насилство врз сопругата. Насилството, најчесто, се манифестирало преку користење навредливи и погрдни зборови кон сопругата, омаловажување, бркање од дома, забрана да работи и да излегува од дома, кршење предмети по дома, физички закани со нож или други предмети и сл. Децата речиси секогаш биле сведоци на насилното однесување, а понекогаш се случувало да ги заклучи во соба и да не ги пушта да излезат.

Ј.С. најпрвин за насилството ја известила невладината организација „Надеж“ преку СОС-линијата за помош на жртви на семејно насилство. Оттаму ја советувале да го пријави насилството во МЦСР-Скопје и, доколку има потреба, да побара сместување во шелтер-центар бидејќи тие можат да понудат само кризно сместување во времетраење од 24 часа. Жртвата била неколку пати сместувана во кризниот центар на „Надеж“ заедно со помалата ќерка, бидејќи постарата ќерка и синот одбивале да го напуштат домот. Ј.С. се обратила до ЦСР-Скопје од каде што на почетокот само зеле изјави и подготвиле записници, а ништо конкретно не презеле. Службениците од ЦСР изјавувале дека не можат ништо да сторат бидејќи нема видливи телесни повреди, иако првиот пат кога го пријавила насилството имала модринка на окото. Ја советувале, кога ќе се случи насилство, да ја повика полицијата бидејќи таа е должна да го приведе.

Според изјавите на жртвата, полицијата била повикана многу пати, но службените лица од МВР изјавувале дека не можат ништо да сторат бидејќи може да го приведат само доколку има физички напад, но и во случаи на физички напади често не можеле да го приведат бидејќи немале слободни ќелии. Иако имало видливи траги од насилство (искршени предмети во домот, децата видно вознемирени и сл.), тие ништо не преземале. Во тие случаи само го предупредувале сторителот, а жртвата ја советуваале да го напушти домот заедно со децата за да бидат безбедни. Понекогаш полицијата го приведуваала сторителот на неколку часа, пуштајќи го рано наутро. Неколку пати по повикувањето полиција, сторителот бегал од дома, па кога службените лица ќе дојделе на местото на настанот, изјавувале дека не е нивна должност да го бараат сторителот.

Како главна причина за нереагирање на полицијата, жртвата го наведува пријателското однесување на полициските службеници кон сторителот бидејќи со дел од нив се познавал. Откако сторителот видел дека полицијата не реагира, насилството зело поголем замав.

Во октомври 2012 година, на работното место на Ј.С., сопругот во алкохолизирана состојба ја удрил Ј.С. повеќе пати со тупаници по главата нанесувајќи ѝ набиеници на главата и на лицето и потрес на мозокот. Истиот ден Ј.С. сама отишла на Универзитетската клиника за хируршки болести каде што била примена на болничко лекување и била испишана следниот ден. Со отпусното писмо од болница отишла во Полициската станица – Автокоманда, но не ѝ била понудена никаква заштита и повторно ѝ било кажано да ги повика кога ќе има проблем. Потоа се обратила до Кризниот центар „Надеж“ од каде што ја советуваале да го пријави насилството во ЦСР-Скопје. За тоа кривично дело Основниот суд Скопје 1-Скопје, на предлог на Јавното обвинителство, по речиси две години, во јули 2014 година, му изрекува на сторителот алтернативна мерка за условна осуда на казна затвор во траење од 3 месеци, која нема да се изврши ако обвинетиот за период од 2 години не стори ново кривично дело. За истото дело, на предлог на ЦСР-Скопје, Судот му ги изрекува на сторителот следните привремени мерки за заштита:

- забрана да се заканува дека ќе стори семејно насилство врз сопругата и децата;
- забрана да ги малтретира и вознемирува;
- забрана да се јавува на мобилниот телефон на сопругата

- му се наредува задолжително лекување од алкохолизам во ЈЗУ психијатриска болница.

Сторителот не ги почитувал привремените мерки и не се јавил на задолжително лекување, по што насилството продолжило. Секогаш кога повторно се случувало насилство, семејството повикувало полиција и им ги покажувало на службените лица изречените мерки од суд, по што тие тврделе дека прекршувањето на мерките не било доволно за тие да го затворат, односно дека Судот треба да им наложи да го затворат. Го советувале семејството да се обрати до ЦСР, а оттаму велеле дека полицијата е должна да го приведе кога ќе се случи насилство.

Во јуни 2013 година, по претходна расправија, сопругот на Ј.С. посегнал по кујнски нож сакајќи да ја убие, но таа успеала да избега кај соседите. Сторителот бил приведен и задржан ноќта во полициска станица во Кисела Вода. По помалку од два месеца, Одделението за малолетничка деликвенција и семејно насилство на СВР-Скопје испратило известување за настанот до ЦСР-Скопје со цел постапување и издавање стручен наод и мислење. На предлог на ЦСР-Скопје, Основниот суд Скопје 1 - Скопје, во октомври 2013, на сторителот му ги изрекува следните привремени мерки за заштита во времетраење од една година:

- забрана да се заканува дека ќе стори семејно насилство врз сопругата;
- забрана да ја малтретира и да ја вознемирува;
- наредба за задолжително лекување од алкохолизам во ЈЗУ психијатриска болница - Скопје.

ЦСР-Скопје во февруари 2014 до Основното јавно обвинителство испратило известување дека привремените мерки се прекршени со оглед на тоа што не се јавил на лекување. Основното јавно обвинителство во февруари 2014 ја отфрла кривичната пријава поднесена од МВР СВР-Скопје бидејќи сопругата се откажала од предлогот гонење.

Со оглед на тоа што насилството не престанало, Ј.С. во текот на 2014 година продолжила да го пријавува насилството во Кризниот центар „Надеж“ и во ЦСР-Скопје со барање да се изнајде начин за спроведување на мерките. Исто така, и најстарата ќерка го пријавувала насилството во ЦСР-Скопје молејќи ги сите надлежни институции да преземат нешто. Според кажувањата на жртвата, ЦСР-Скопје само еднаш извршило посета во домот на семејството,

а тоа било веднаш по трократното убиство во Кавадарци. По нејзино мислење, дури тогаш службените лица од ЦСР сериозно се заложиле за нивниот случај.

Во ноември 2014 година сторителот со секира ѝ се заканил на сопругата дека ќе ја убие, но неговата мајка, која била присутна во собата, го спречила во намерата. Ј.С. успеала да избега преку прозорец и од соседите се јавила во полиција. Полицијата не дошла, по што жртвата се јавила во „Надеж“, од каде што повикале полиција, која дошла веднаш и го привела сторителот. Оттогаш семејството секогаш кога имало инциденти, се јавувало во „Надеж“ бидејќи полицијата реагираше побрзо на нивните повици. За овој настан СВР-Скопје испратило известување до ЦСР-Скопје со цел запознавање со настанот и преземање мерки. По помалку од еден месец, ЦСР-Скопје изготвува мислење и дава предлог за повторно изрекување на истите привремени мерки за заштита на Ј.С. и на нејзините малолетни деца.

Кон крајот на 2015 и почетокот на 2016 година повторно се случило насилство од страна на сопругот. Од ЦСР-Скопје го упатиле семејството до ПС Автокоманда и им било понудено да бидат сместени во засолниште, но жртвата одбила бидејќи децата не сакале да го напуштат домот. Семејството се обратило директно во просториите на „Надеж“ од каде што се јавиле кај одговорното лице за случајот во ЦСР-Скопје со барање да се јави кај началникот на Одделението за семејно насилство за да побара да поднесат кривична пријава до Јавното обвинителство бидејќи сторителот постојано ги прекршува привремените мерки за заштита. По таа интервенција е поднесен предлог до ЈО, по што Ј.С. била на разговор во ЈО во придружба со одговорната за случајот од ЦСР.

Во февруари 2016 година, жртвата со помалата ќерка била згрижена една вечер во Кризниот центар „Надеж“. Таа одбила да пријави во полициска станица бидејќи оттаму ништо не преземале, но со нејзино одобрување, одговорните лица од „Надеж“ ги контактирале инспекторките од СВР-Скопје и испратиле известување до ЦСР-Скопје. Тоа време, случајот во ЦСР Скопје го водело друго службено лице и по кажувањата на жртвата, оттогаш работите почнале да се движат во посакуваната насока, односно дури тогаш ЦСР презел конкретни мерки за сторителот да се однесе на психијатриско лекување во Бардовци. Имено, службеното лице од ЦСР ја упатило Ј.С. да се јави кај инспекторка во Полициска станица – Пролеке, која веднаш се обратила до Јавното обвинителство. ЈО пратило допис до Основниот суд од

каде што рекле дека ќе го повикаат сторителот. Во меѓувреме, сторителот повторно извршил насилство, така што семејството повторно повикало полиција. Додека да дојде полицијата, жртвата отишла до лекар за да земе упат за лекување на сопругот од алкохолизам во Психијатриската клиника во Бардовци. Вечерта кога дошла полицијата, со помош на упатот од лекар повикала амбулантно возило со кое сторителот бил однесен во Бардовци. По неколку дена Судот ги повикал сопругата и ќерката да дадат изјави, по што Судот ја констатирал мерката задолжително лекување од алкохолизам во времетраење од една година, а на барање на сопругата ја повлекол казната затвор од три месеци.

Општ заклучок што може да се изведе од случајов е дека надлежните институции (СВР-Скопје и ЦСР-Скопје) во повеќе наврати несоодветно и нецелосно постапувале по пријавите за семејно насилство, особено кога тоа било пријавувано од самата жртва, а не од „Надеж“. Полицијата повеќе пати само го предупредувала сторителот, без да преземе други конкретни мерки за заштита на семејството. Сторителот не ги почитувал изречените мерки, а ЦСР-Скопје единствено што презел по тоа е да го извести СВР-Скопје. Забележително е што секогаш по интервенција од страна на „Надеж“, реакцијата од двете институции била поажурна.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 2

Х.М. е жртва на семејно насилство од страна на нејзиниот поранешен партнер, со кого била во врска речиси 3 години. Откако врската завршила, поранешниот партнер подолг временски период вршел физичка и психичка тортура над Х.М. Насилството се манифестирало со упатување закани преку СМС-пораки, преку социјалната мрежа „Фејсбук“ и со секојдневно следење и демнење на Х.М. пред нејзиниот дом и нејзиното работно место. Сторителот се заканувал за животот не само врз Х.М. туку и врз нејзиното семејство и нејзиниот партнер, така што ги демнел во доцните вечерни часови, вербално ги малтретирал упатувајќи им закани и навреди. Освен тоа, сторителот во повеќе наврати со нож ја гребел влезната врата од домот на жртвата, за што постојат и докази - видеоснимки од камера поставена приватно од страна на семејството на жртвата. Ваквите вознемирувања Х.М. и нејзиното семејство неколку пати ги пријавувале во Полициската станица – Карпош, за што биле евидентирани единствено два случаи.

Во јуни 2015 година се случила сериозна закана за животот и телото на Х.М. Имено, сторителот дошол пред работното место на Х.М. и ја чекал да излезе на пауза, а кога таа излегла, ја повикал да разговараат. При разговорот извадил нож со кој почнал да ѝ се заканува за нејзиниот и животот на нејзиниот актуелен партнер. Жртвата, во присуство на очевидци, повикала полиција, по што сторителот се оддалечил од местото на настанот. По 20 минути дошле полициска екипа од СВР Центар - Скопје и припадници на единицата „Алфи“, кои составиле службена белешка, записник и зеле изјави од жртвата и од нејзината колешка која била сведок на настанот. Освен што дошле на самото место на настанот, полициските службеници не презеле никакво друго дејство, а случајот го затвориле како поплака. За ова Х.М. дознала откако самостојно отишла во СВР Центар - Скопје за да се информира за случајот. На Х.М. не ѝ бил даден ниту бројот под кој бил заведен предметот. Во овој случај полициските службеници не постапиле согласно законите, односно не составиле записник од примање пријава, не презеле соодветни активности, не собрале сознанија и докази и не составиле кривична пријава за да ја проследат до Основното јавно обвинителство. Ова укажува на непрофесионално однесување на полициските службеници, особено што истите имале сознанија дека сторителот и претходно е пријавуван од страна на жртвата и бил претходно правосилно осудуван, а освен тоа, тој во

континуитет им се заканувал и на жртвата и на нејзиниот партнер, за што постојат пријави во полиција и докази за истите. Пријавите се однесуваат на сериозни дела како: обид за обивање на станот, закани за живот, оштетување туѓи предмети и сл.

Поради незаконското постапување од страна на полициските службеници, жртвата пуштила кривична пријава до Основното јавно обвинителство – Скопје, по што ОЈО Скопје, во септември 2015, поднело обвинителен акт против обвинетиот за сторено кривично дело загрозување со опасно орудие при тепачка или караница. Во октомври 2015 Основниот суд Скопје 1 - Скопје донел пресуда со која обвинетиот е прогласен за виновен и осуден на казна затвор во траење од 4 месеци.

И покрај изречената осуда против сторителот, тој не престанал со вознемирувањата и заканите врз жртвата и нејзините блиски. Во февруари 2016 сторителот повторно ја демнел Х.М., чекајќи ја во близина на зградата во која живее и кога ја здогледал, додека се враќала дома, почнал да трча по неа. По овој настан Х.М. и нејзиното семејство го пријавиле случајот во Полициска станица – Аеродром, по што полициските службеници успеале да го лоцираат сторителот и го казните прекршочно за нарушување на јавниот ред и мир. Во март 2016 година, Х.М. самостојно поднела предлог за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство до Основниот суд Скопје 2 – Скопје, по што Судот на сторителот му ги изрекува следните привремени мерки на заштита: забрана да се заканува дека ќе стори семејно насилство; забрана да малтретира, вознемирува, телефонира, контактира или на друг начин да комуницира со жртвата или со член од нејзиното семејство; забрана да се приближува до нејзиното престојувалиште и работно место на растојание помало од 100 м.

Овој случај укажува на несоодветна реакција на полициските службеници кои, и покрај основани сомненија за постоење на неколку кривични дела, не постапиле ниту по ЗКП ниту по Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, имајќи предвид дека сторителот е поранешно момче на жртвата. На тој начин директно го ставиле под ризик животот на Х.М., на нејзиниот партнер, а подоцна и сопруг, и на нејзиното семејство оставајќи ги подолг временски период да живеат во страв од постојаните закани и малтретирања од страна на сторителот на семејно насилство.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ 3

С.С. е жртва на семејно насилство од страна на нејзиниот партнер, со кого била во врска 15 месеци. Според изјавите на С.С., уште од самиот почеток на нивната врска таа била физички, психички и сексуално малтретирана од страна на својот партнер, но тие напади не ги пријавила никаде бидејќи се плашела за својот и за животот на своето семејство од причина што нејзиниот партнер е припадник на Армијата на Р. Македонија и поседува службено оружје. Во еден наврат С.С. била принудена на присилен абортус од страна на својот партнер.

Првпат С.С. го пријавила насилството откако во декември 2015 година, по вербална расправија во еден ресторан во Струмица, сторителот ја повикал да излезат надвор од ресторанот и почнал да ја удира со тупаници и клоци по главата и по телото. По ова двајцата биле однесени во полициска станица во Струмица каде што, по краток разговор, сторителот бил пуштен, а жртвата задржана 8 часа во полициската станица. Од страна на полициските службеници жртвата не била поучена за своите права, не ѝ било дозволено да изврши телефонски повик, ниту пак ѝ било кажано дека има право на бранител. По 8 часа поминати во полициска станица, С.С. заминала сама со автобус до родниот град Штип. Истиот ден С.С. се јавила во дежурната служба на Итната медицинска помош во Штип и пријавила повреди од страна на сторителот. Според лекарскиот наод од итната помош, констатирани се телесни повреди и пациентката е препратена до одделите Ортопедија и Психијатрија при ЈЗУ Клиничка болница - Штип. Од одделот Ортопедија се утврдени површински повреди и хематоми, додека од Психијатрија е утврдена реактивна анксиозно депресивна состојба по претрпена стресна ситуација.

Откако биле извршени сите прегледи, С.С. го пријавила семејното насилство во полициската станица во Штип. Таму разговарала со полициски службеник кој ѝ рекол дека ќе го повикаат насилникот на устен разговор и ќе го опоменат. Бидејќи не била задоволна од реакцијата на службеникот, по два дена повторно го пријавила насилството во полициската станица во Штип. Овој пат разговарала со полициски инспектор за семејно насилство, кој постапил согласно своите овластувања и ја поучил жртвата дека треба да оди во болница и да ги документира повредите. Од страна на службените лица е подготвен записник за примање пријава за сторено кривично дело телесна повреда при вршење семејно насилство.

По пријавувањето на насилството во полициската станица во Штип, С.С. се обратила и до Меѓуопштинскиот центар за социјални работи – Штип за да го пријави семејното насилство. При приемот, службеничката вработена во Центарот не била сигурна како треба да се пополни пријавата за семејно насилство и по консултација со соите колеги ја препратила клиентката кај нив. При приемот од страна на другите службеници од Центарот, С.С. најпрвин била запрашана дали потенцијалниот сторител на семејното насилство е член на нејзиното семејство или брачен другар. По укажувањето на С.С. дека не станува збор ниту за едното ниту за другото, службените лица ѝ рекле дека не може да го пријави случајот бидејќи не се работи за семејно насилство. Не помогнале ниту укажувањата на С.С. дека случајот е веќе пријавен во полиција и таму се води како нанесување телесна повреда при вршење семејно насилство.

Во јануари 2016 година, С.С. самостојно до Основниот суд -Штип поднела барање за изрекување привремени мерки за заштита, согласно Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство. Основниот суд - Штип го одбил предлогот за изрекување привремени мерки за заштита од семејно насилство сметајќи дека не постои опасност за физичкиот интегритет и безбедноста и здравјето на предлагачката, како жртва, поради што во конкретниот случај не се исполнети законските услови предвидени во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство. По поднесена жалба до Апелацискиот суд - Штип против решението на Основниот суд Штип, Апелацискиот суд ја одбива жалбата како неоснована.

Во овој случај може да се констатираат недоследности во постапувањето на неколку институции. На прво место се службените лица од полициската станица во Струмица, иако жртвата била приведена поради нарушување на јавниот ред и мир, не ја поучиле за нејзините права, не ѝ дозволиле телефонски повик и не ѝ понудиле лекарска помош.

Службените лица во Меѓуопштинскиот центар за социјална работа - Штип воопшто не го препознале случајот како семејно насилство, па постапиле спротивно на одредбите на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство.

Дополнително, Основниот суд - Штип при одбивање на предлогот за изрекување привремени мерки за заштита, како единствена причина за

одбивање на предлогот ги наведува исказите на сведоците сослушани во текот на постапката, без притоа да ги земе предвид материјалните докази доставени со предлогот од кои може да се утврди дека е извршено семејно насилство врз предлагачката на мерките. Најмногу зачудува фактот што првостепениот суд воопшто не го ценел Записникот за примање пријава од Министерството за внатрешни работи СВР-Штип каде што Министерството постапило согласно Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство и утврдило дека врз предлагачката е извршено семејно насилство.

Националната Мрежа Против Насилство врз Жените и Семејното Насилство е основана во 2010 година, од дваесет граѓански организации кои работат на превенција и борба против насилството врз жените и семејното насилство. Моментално мрежата брои 27 организации членки.

Мисијата на мрежата е координирано делување на граѓански организации во насока на унапредување на политиките и практиките за справување со проблемот на насилство врз жените и семејно насилство. Мрежата се стреми кон препознавање на женските човекови права и нивна афирмација во Република Македонија.

Визијата е да создадеме општество ослободено од насилство во кое жените ќе можат целосно да ги реализираат своите потенцијали и способност за креирање на општество на еднакви можности.

Контакт:

Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство

ГЛАС ПРОТИВ НАСИЛСТВОТО

Ул. Христо Смирненски 16/а, 1000 Скопје

Тел. +389 70 376 324

е-пошта: coordinator@glasprotivnasilstvo.org.mk

веб страница: www.glasprotivnasilstvo.org.mk